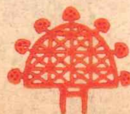
CİLT: 21 EYLÜL 1973 SAYI: 240

yeni ufuklar

YIL: 1973 YENİ SAYI: 240

UFUKLAR

AYLIK SANAT, DÜŞÜNCE DERGİSİ

Kurucusu :

ORHAN BURİAN

POLİTİKADA KARŞILIKSIZ ÖDEV

Ferit Celâl Güven

Politika, kamu işlerinin örgütlenmesi, yönetimi ile bağlılığı olan çok yanlı çetin bir eylemdir. Güçlü bir karakter, köklü bir bilgi ister. Bu konu üstüne, yüzyıllar boyunca türlü düşünceler ortaya atılmıştır.

Biz burada, gerçekten idealist bir politikacıda aranan ahlâk kurallarının en önemlisi saydığımız karşılıksız ödev görme niteliği üzerinde biraz durmak istiyoruz.

Kamu işlerinde çalışmak, söz sahibi olmak için, siyasî alana atılmak her yurttaşın doğal hakkıdır. Ama politikacının amacına kavuşunca göz önünde tutması gereken yön, karşılıksız ödev ilkesine içten bağlılık olmalıdır.

Politikada kişisel çıkar tutkularına dizgin vurabilmek, her politikacının elinden gelmez. Bunun kolay olmadığının binlerce örneklerine siyasî tarih tanıklık ettiği gibi, yaşantımızda da bunu görmekteyiz. Bir politikacının karakteri, ahlâkı yeteri kadar sağlam değilse, elde ettiği mevkiler onun başını döndürür. Gücünü halkın, yurdun yararına kullanacağı yerde, kişisel çıkar

yollarına saparak, hem kendisini, hem de memleketini, halkını belâlardan belâlara, acılardan acılara uğratır. Eğer bir siyaset adamı, kafasında tasarladığı idealini sağlamak için karşılıksız ödev ilkelerine sıkı sıkıya bağlı kalabilmişse, o siyasî, ulusunun vicdanında sonsuz yaşar, saygı görür ve bu üstün karakter ve doğruluğun ödülü olarak da tarihe malolur.

Halkın, ince, içli bir sağduyusu vardır. Bir politikacı halkın bu niteliğini süresiz olarak hesaplayıp rotasını buna göre çizmek zorundadır. Politikacı bilmelidir ki, halk iyi kötü gidişleri, namuslu bir politikacı ile çıkarcı bir politikacıyı kolayca birbirinden ayırt edebilecek uyanıklıktadır.

Şunu da belirtelim ki, bir politika adamının politik erkini yalnız kendi kişisel çıkarları uğruna kullanmamış olması yetmez. Politikacının arkadaşları, hısım ve akrabaları bu erke dayanarak vurgunculuğa sapmışlarsa, yapacağı iş, bu adamlardan yakasını kurtarmanın yolunu bulmak, buna gücü yetmezse ahlâk ve karakterinin özelliğine ters düşmüş olmamak için bulunduğu katı başkasına devrederek çekilip gitmektir.

Fransa'nın 1877 yıllarında Jules Grévy adında bir cumhurbaşkanı vardı. Namuslu, alçak gönüllü bir devlet başkanı. Onun için bir parlamento üyesi şöyle der: «Ben bu adamdan korkarım. Ne içki içer, ne kumar oynar, ne de bir serüveni var. Kısacası, can sıkıcı bir adam!»

Bir süre sonra, değersiz bir çıkarcılığa damadının adı karıştırılır. Başkanınsa bu dedikodularla hiç bir ilgisi yok. Ama o, dedikoduyu, cumhurbaşkanlığı katının onuruna düşürülmüş bir gölge sayarak istifasını verip çekilir.

Görülüyor ki, J. Grévy, karşılıksız ödev gören, idea-

list, ahlâklı bir siyaset adamı olduğundan, bu dedikodulara omuz silkerek yerine yapışıp kalmamıştır.

Şair Mehmet Emin'den dinlemiştik. İkinci Abdülhamit döneminde Köse Raif Paşa adında bir rüsumat nâzırı (Tekel bakanı) varmış. Kendisinden uygunsuz bir yatırım yapılması istenir, yapmaz.. Durum padişaha duyurulur. Bu kez saraydan ödeme emri gelir. Paşa saraya, böyle bir yatırımın yürürlükteki yasalara uygun düşmeyeceğini, gerekiyorsa Zatı Şahanenin ödeneklerinden verilebileceğini bildirerek cevabına şu sözleri ekler: «Ruhum Allahın, canım padişahın, ama namusum benimdir.» Paşa, ödevine canından üstün değer veren bir hükümet adamı olduğunu böylece göstermiştir.

Nice uluslar, devletler, bu arada Osmanlı İmparatorluğu hep karşılıksız ödeve değer vermemiş, karaktersiz, ahlâk düşkünü, soyguncular yüzünden çöküp gitmiştir.

Özellikle şunu da belirtmek isteriz. Demokratik rejimlerin düzenli, sağlıklı ayakta durabilmelerinin başlıca koşulu, bu rejimin direksiyonunu elinde bulunduran, bulundurmak isteyenlerin görevleri başında en küçük bir çıkarcılığa sapmaktan içtenlikle sakınmalarıdır.

Değil mi ki, halk için halkın yönetimini elimize almışızdır, öyle ise halkın sevgi ve güvenini ancak karşılıksız ödevlerimize bağlı kalmakla sağlayabiliriz. Halk, politikacıların dönekliklerini, sert, hattâ kıyıcı davranışlarını, işledikleri yanlışlıkları bağışlayabilir ama, bir kuruş çalan politikacıyı hiç bir zaman bağışlamaz, adını tiksinti ile anar. Sözün kısası, balık bir kez baştan kokmasın, sen var gör kuyruğun ne duruma düşeceğini.

Bir devlet, bir hükümet başkanı, bir parlamento üyesi, hattâ bir parti başkanı mısınız? Sizden hesap sorulunca, iki avucunuzu açarak: «Görüyorsunuz, avuçlarım bomboş ama arısili!» diyebiliyorsanız, karşılıksız ödev yapmış olmanın mutluluğu içinde doğru, karakterli bir politikacı olduğunuzu halkınıza tanıtlamış olursunuz.

BİR «BARIŞ SAVAŞI»NIN ÖYKÜSÜ

Cavit Orhan Tütengil

İnsanoğlunun yaşam öyküsü diyebileceğimiz tarih, bir anlamda «savaşmak» mastarına indirgenebilir. Bireysel düzeyde *yaşamak için* sürdürülen savaşmak, toplumsal düzeye yönelince *yaşatmak için* başvurulan bir eyleme dönüşür. Doğanın yanı sıra, bizim ona kattığımız toplumlar ve devletler, savaş eyleminin tarafları olarak sahne'ye çıkarlar. Gerçek nedenleriyle sözde nedenlerini her zaman kolaylıkla ayırdedemediğimiz savaşın bir «araç» mı, yoksa bir «amaç» mı olduğunu kestirmek gerçekten güçtür. Söylenebilecek şey, uygarlıkta ileri giden ulusların, savaşmak eylemini barış uğrunda yapan ya da gösteren tutumlarıyle seçildikleridir. Ne var ki, dün olduğu gibi bugün de, bireysel düzeyde olduğu gibi toplumsal düzeyde de savaşmak, varlığımızın vazgeçilmez bir tözü olmuştur.

Savaşların en haklısının, yurdunu ve onurunu korumak için «müstevli»lere karşı sürdürülen *kurtuluş savaşları* olduğu kuşkusuzdur. İnsanoğlu, dilin olanaklarından da yararlanarak, savaşla bağdaşmaz görünen sözcükleri savaşla yan yana getirmek suretiyle yeni bireşimlere ulaşmasını bilmiştir. «Barış savaşı» bunların en belirgini ve yaygını olsa gerektir. Anadolu'da giriştiğimiz Kurtuluş Savaşı'nın İsviçre'deki bir uzantısı olan Lozan Barış Savaşı bu açıdan çok anlamlıdır. 1943 yıllarının «Başvekil»i «Millî Kurtuluş tarihi üç askerî, bir de siyasî zafer üstüne kurulmuştur» derken, İnönü - Sakarya - Dumlupınar çizgisinden geçen «Lozan Muahedesi»ni zincirin son halkası olarak sayıyordu.

Lozan Barış Savaşı, sözcüğün gerçek anlamında da

barış için bir savaş olmuştur. Antlaşmanın imzasından sonra 1924'te dilimize çevrilen konferans tutanaklarını 1933'te C. Bilsel'in «Lozan» adlı iki ciltlik yapıtı ve 1943'te de A. N. Karacan'ın «Lozan Konferansı ve İsmet Paşa» adlı kitabının izlediği görülür. Konuyla doğrudan ilgili yayınların, olayın önemiyle orantılı olmadığı kesinlikle söylenebilir. Bereket versin ki, Lozan Antlaşmasının 50. yılında Cumhuriyet'imize dayanak olan bu tarihsel olay, Prof. Seha L. Meray'ın 1973 yılında tamamlanan değerli çevirisiyle, «Ellinci Yıl»a sunulan anlamlı bir armağan olmuştur.

Sayın Seha L. Meray'ın dilimize yeniden çevirdiği «Lozan Barış Konferansı. Tutanaklar. Belgeler» 8 kitap halinde 1969 - 1973 yıllarında yayınlanmıştır.[1] Kitaba yazdığı «Önsöz»de İsmet İnönü'nün belirttiği gibi, «Birinci Cihan Harbinden kalan muahedelerin hiç birisi yaşamaz. Yalnız Lozan Muahedesi ayaktadır... Lozan Muahedesi Türkiye için esaslı değerini ve uluslararası münasebetlerde kılavuz olacak ilkeleri taşımakta devam etmektedir.»

Prof. Seha L. Meray'ın açık anlatımı ve duru diliyle bize yeniden kazandırdığı Tutanaklar ve Belgeler, bu tarihsel olayın resmî belgelerle ortaya konulan bir öyküsüdür. Büyük emek ve sabırlarla gerçekleştirilen bu başarılı çeviriden ötürü sayın Meray'ı ve eserin basımını gerçekleştiren Siyasal Bilgiler Fakültesini yürekten kutlamalıyız. Genç kuşaklar kadar olgunlar da bir «barış savaşı»nı adım adım izlemek olanağını hazırlayan bu çeviriden yararlanacaklardır.

Olayın resmî nitelikteki öyküsünü, Ali Naci Karacan'ın 1971 yılında ikinci baskısı yapılan «Lozan» adlı kitabı, heyecanlı bir röportaj havasında, tamamlamaktadır.[2] «Bir çeşit hikâye, bir çeşit yazılı film» biçiminde

sunulan kitapta, olayımızda yer alan kişilerin başarılı portrelerini, Konferansın «hava»sını ve tutanakların arkasında kalan «mutfak»ın düşündürücü, gülünç ve acıklı örgülerini buluyoruz. Bu özellikleriyle, Karacan'ın kitabı, Meray'ın çevirisini bir anlamda tamamlıyor, bir başka anlamda da özetliyor sayılabilir.

Karacan'ın kitabı hakkında en doğru yargıları, yeni baskıya İsmet İnönü'nün yazdığı önsözde bulabiliriz: «... Karacan'ın eseri Lozan Konferansı hayatının resmî yanı dışında milletlerarası geniş bir âlemin renkli yaşantısını da verir... Karacan, ciddî bir görev adamı vasfıyla Lozan müzakeratını değerlendirmiştir.»

Öyle görünüyor kî, her savaş gibi, söz konusu ettiğimiz «barış savaşı»nın da bir iç cephesi ve iç sorunları vardı. Bunların neler olduğunu, ilkel bir düzeyde anlatılmış olarak, Dr. Rıza Nur'un «Hayat ve Hatıratım» adlı kitabının «Lozan Konferansı» başlıklı bölümünde (C. III, s. 959 - 1250) okuyoruz. Bir ruh hastasının açısından olayların nasıl değerlendirildiğini anlamak için şu kadarını hatırlatmak yeter: «Her akşam ertesi günkü içtimaların saat ve müzakere mevzuları umumî kâtiplik tarafından her hey'et-i murahhasaya tebliğ ediliyor. Buna göre, İsmet Paşa'nın komisyonda söyleyeceği şeyleri müşavirler ile müzakere ediyoruz. Birkaç saat içinde mes'ele tenevvür ediyor. Bir kâtibe «Yaz» diyorum. Söylüyorum, yazıyor. Sonra bir defa da okutuyorum. İlâve ve tashihe ihtiyaç varsa yapıyorum, Hikmet Bey'e veriyorum. O da Fransızca yazıp daktiloya veriyor, makinayla yazdırıyor. Bu, İsmet'e veriliyor. İsmet bunu umumî celsede okuyor. İşte kendi nutuklarını İsmet kendisi hazırlayacak yerde, onları da ben hazırlıyorum. Bu suretle zabıtnamelerde mevcut İsmet'in söylediği nutukları hep ben yazmışımdır.»

Lord Curzon'un öncülüğünü ve sözcülüğünü yaptığı bir husumet dünyasına karşı çetin bir savaşı yürüten İsmet İnönü, öyle görünüyor ki, kendi iç cephesiyle de uyumlu bir çalışma içinde değildir. Barış savaşının da çıkarcıları, işbirlikçileri, dönekleri ve kaytarıcıları vardır. İnsan olayların özüne inince, bir avuç ülkücünün hangi koşullar altında bir savaşı yürüttüğünü üzüntüyle izliyor ve kazanılan her şey gözünde biraz daha yüceliyor. Kurtuluş Savaşı'ndan Lozan Barış Konferansı'na kadar!

---

[1] *Sekiz kitaptan oluşan Seha L. Meray çevirisinin dökümü şöyledir: Takım I, C. 1, Kitap 1; C. 1, Kitap 2; C. 2; C. 3; C. 4. Takım II, C. 1, Kitap 1; C. 1, Kitap 2; C. 2. (Ankara 1969 - 1973, SBF Yayını).*

[2] *İstanbul 1971, 2. b., 672 s. (Milliyet Yayını).*

Mezar Berisi Notları: II

İLERİCİLİK ŞAMPİYONLARINA

Vedat Günyol

İnsanın düşündüğünü açıkça, dobra dobra söylemesi, söyleyebilmesi bir erdem, bir yiğitlik, bir dürüstlük işidir, hele düşünceye gümrük koyan, kilit vuran, vurmaya çalışan, ikiyüzlülüğe prim veren çıkarcı, sömürücü, rezil güçlerin egemen olduğu bir dünyada.

İnsanın düşüncesi yanlış olabilir, çağ dışı olabilir, bilimsel gerçeklere aykırı olabilir. Olsun. Yeter ki, sözleri ile insan ciğerini, içinin derinini, her türlü çıkar kaygısından uzak olarak açığa vursun, vurabilsin.

Uygarlığın en büyük düşmanı ne olabilir diye sorsanız bana, gizlilik, saklılık derim hiç duraksamadan. Gizlilik saklılık, yani içinden pazarlılık çok çok ne yapabilir dersiniz? İstesek de istemesek de gelişmek, yenilenmek; eskinin, köhnemişin, zamanını doldurmuşluğun canına okuyarak durmadan tazelenmek, kabuk değiştirmek zorunda olan dünyamızın ileri atılımlarına, bir süre için, çelme takabilir ancak. O kadar.

Söz gümüşse, sükût altındır, demiş atalarımız, Doğu bilgeliğinin nefis savunması adına bulup bulduğu, güvensizlik duygusunu özetleyen aşağılık bir formül katılığıyla. Sen konuşmayacaksın, karşındakini konuşturacaksın. O, ne olduğunu, ne istediğini açığa vuracak. Sen susacaksın. O konuştukça ve sen sustukça, bir çeşit üstünlük kazanacaksın ona karşı. İçini, girdisi çıktısıyle tabak gibi açığa vuran bir insanın güçsüzlüğü, sana büyük bir güçlülük kazandıracak. İşte, sözüm ona Doğu bilgeliğinin en güçlü yanlarından biri. Shakes-

peare, *Hamlet*'te, Polonius ağzından bakın nasıl dile getiriyor bu aşağılık bilgeliği. Oğlu Laertes'i yolcu eden Polonius, ona verdiği baba öğüdünde, başka noktalar yanında özellikle şuna önem veriyor. Diyor ki, «Düşüncelerinin ağzı dili olmayacak», «Herkese kulağını ver, sesini verme. Herkese akıl danış, kendi aklını sakla.»

Konuşmamak, karşısındakini konuşturmak ve bu yoldan üstünlük kazanmak ne iğrenç bir taktik! Doğu'da olsun, Batı'da olsun, hiç bir şey değiştiremez bunun rezilliğini, iğrençliğini.

Doğu bilgeliğinin bir başka formülü de şu: *Eline, diline, beline.* Güçlü olmak istiyorsan, her şeyden önce diline gem vuracaksın. Yani, kendini, özünü, ciğerini açığa vurmayacaksın, vursan da ölçülü olacaksın.

Oysa, demokrasi bunun tam tersini isteyen bir rejim. Bugün biz açık konuşmak, içimizin özünü açığa vurmak zorunda olan, olması gereken bir rejime gönül bağlamış, ya da bağlaması gereken bir düşünüşe - bilinçli bilinçsiz, gönüllü gönülsüz, istekli isteksiz - bir düşünüşe yönelme çabası içindeyiz. Kısacası, özü sözü bir insanlar olma zorundayız. Bu zorunluluk değil mi ki, bize birçok parti başkanının ağzından - açık olma kaygısıyle - atom çağı insanını şaşkınlıklardan şaşkınlıklara sürükleyen çağdışı, insanlık dışı özlemleri öğrenmek fırsatını veriyor. Aşırı solu, alttan alta savunuyor gerekçesiyle kapatılan TİP'in birçok düşüncesine, sapık yollardan sahip çıkan Millî Selâmet Partisi adı altında gerinin gerisi düşünceleri savunan bir topluluğa seçim özgürlüğü, ne diyorum, büyük seçilme şansı tanıyan bir tutum içindeyiz. Eyleme dökülen düşünceyi değil, salt düşünceyi, kafanın içinde oluşmuş, kafanın sınırlarını aşmamış düşünceyi bile suç sayacak kadar aklı izanı hiçe sayan parti başkanlarının düşüncelerini,

tutumlarını bu açıklık sayesinde öğrenmek fırsatını buluyoruz. Bu, Türkiye'nin geleceği için büyük bir güvenek sağlayabilir bize, kimin kurt, kimin kuzu olduğunu apaçık görmek, görebilmek bakımından.

Bütün bunları niçin yazıyorum dersiniz? Şundan: Her yeni kuşak, kendinden önceki kuşaktan hesap sormak, «Bunu niye böyle yaptın?» diye onu sorguya çekmek eğiliminden, isterseniz hakkından kendini alıkoyamaz. Kabul. Hesap sormak, aslında güzel ve gerekli bir şey sayılmalıdır. Ama, hesap sormak için, insanın kendinde bu yetkiyi bulması da gerekir her şeyden önce. Kendisi hiç bir olumlu işe girişmemiş, girişme olanağı bulamamış birtakım kimselerin - eğer kendilerini belli bir kuşaktan sayıyorlarsa - her şeyden önce kendilerini sınava çekmeleri, kendilerinden hesap sormaları daha akıllıca, daha insaflıca bir şey olmaz mı dersiniz?

Bir genç, hem de kültürlü bir genç kalkıyor, solcu bilinen (daha doğrusu solcu olan), ama artık aramızda bulunmayan bir aydının Hayyam'ı Türkçeye çevirmesini kınıyor. Daha doğrusu, Hayyam'ı, aslından değil de, Fransızca çevirisinden dilimize aktarmasını kötü karşılıyor. Ama bilmiyor ki, o çevirmen, Hayyam'ın Fransızca ve İngilizce çevirileri yanında, Farsça aslına kılı kılına bağlı kalmıştır. Hayyam'ı niye Türkçeye çevirdin diye çatmıyor benim acemi çaylağım, niye Fransızcasından çevirdin diye çatıyor. Oysa, Hayyam'a çatabilir mi, çatmak yürekliliğini gösterebilir mi? Gösteremez. Çünkü, Hayyam her çeşit bağnazlığa - hele Türkiye'nin bir an önce kurtulması gereken bağnazlıklara - kafa tutmuş bir şairdir. Biz, sosyal adalete dayanan, sömürüsüz bir düzen özlemiyle yanıp tutuşan bir aydın topluluğu olarak, Hayyam'a karşı çıkabilir miyiz? Türkiye'de yerleşip boy atmasını istediğimiz, adına SOL de-

nilen haklı, namuslu bir düzenin kurulmasına bel bağladığımız bir rejimi, Hayyam gibi bağnazlıkları kökünden yıkıp atan, atma yürekliliğini gösteren insanlar olmadıkça kurabilir miyiz sanıyorsun?

Ne diyor Hayyam:

Adam olduysan hesap ver kendine
Getirdiğin ne? Götüreceğin ne?

Sen ey, Hayyam'ın çevirisine çatan, çatmakla bir şey yaptığını sanan genç adam! Önce sen kendine sor bakalım, ne getirdin? Türk kültürüne getirdiğin ne senin? Montaigne'i *atlaya zıplaya* çevirmekle suçladığın - hem de hiç bir örnek verme dürüstlüğünü göstermeden - suçladığın insan senin belki de hayatın boyunca yapamayacağın şeyleri yaptı. Sen ne yaptın? Daha gencim, çok şeyler yapabilirim, diyeceksin. Kabul. Ama, yap da, ondan sonra konuş ne olursun. Ancak, o zaman konuşmaya, - gizli saklı hiç bir şey kalmamacasına konuşmaya - hakkın olabilir. Nusret Hızır, Nietzsche'yi, Leibniz'i çevirmiş sadece. Ne büyük kabahat! Oysa, örneğin, Marx'ı çevirmeliydi, değil mi? Türk okuyucusu, Marx'a gelinceye kadar, düşünce dünyasının ileri gelenlerini tanımayacak mı? Platon'lardan, More'lardan, Campanella'lardan geçmeden doğrudan doğruya Marx'a mı atlamalıyız? Marx'ın kendisi bu yollardan geçmedi mi? Hem Marx'ı derinlemesine anlayabilmek, Hegel felsefesini bilmeden mümkün mü? Hegel felsefesini, en azından Marx kadar bilmeden Marx'çıyım diyenlerin alnını karışlarım ben. İnsan, yargılarında insaf, mantık ölçülerini hiçe saydı mı, senin gibi böylesi yersizliklere düşer ister istemez.

Sen ey yeni kuşak adına konuşan genç adam, dök

içini, doğru bildiğini dobra dobra söyle! Ama, insaftan, mantıktan da ayrılma ne olursun. Bak ne diyor Yunus:

Behey Yunus sana söyleme derler
Ya ben öleyim mi söylemeyince

Söylemek, içini dökmek, doğru bildiği şeyi haykırmak bir namus borcudur. Kabul. Ama, sen diyorsun ki, yalnız ben söylüyorum doğruyu, başkaları ıska geçiyor gerçekleri diyorsun. Yani, sen solcusun da biz molcu muyuz arkadaş? Sosyal adalet mi istiyorsun, insanın insanı sömürmesine mi karşı çıkıyorsun? Ya, biz ne istiyor, neye karşı çıkıyoruz? İnsaflı ol biraz, alçak gönüllü olmaya çalış ne olursun.

Bir insanı yargılarken, onun içtenliğini, sözüyle özünün birbirini tutarlığını hesaba katmayacak mıyız? Dünyamızdan çoktandır göçmüş olan, ama ezilen büyük çoğunluğun savunuculuğunu yapmış olan, yaptığı için de yüreğinizin en sıcak bir köşesinde yaşayan Bakounine, hepimize örnek olacak bir bilgelikle şöyle diyor: «Düşmanlarımız ne derse desin; bütün düşüncelere değil, herkesin kendi düşüncesini söyleme hakkına saygımız var bizim. Bir insan, düşüncelerini dile getirmekte ne denli açık ve dürüst olursa, o ölçüde sayarız onu.»

Buna göre, bir insanı yargılarken, düşüncelerini sevmesek de, onlardan nefret etsek de, içtenliğine saygı duymamız gerekir. Peki, içtenliğin nedir ölçüsü tartısı diyeceksin. Söyleyeyim: Sözün öze uyması. Yani, bir insanın sözü ile eyleminin birbirini tutması. Ezilenlerden yana olduğunu söyleyen bir insanın, kendi hayat düzenini (yaşam rahatlığını da diyebiliriz) büyük çoğunluğun ezilmişliği üzerine kurup kurmadığına baka-

cağız. Türkiye'yi nurlu ufuklara kavuşturacağız, eserlere eserler katacağız diye ortalığı vaveylaya veren nice çirkin politikacı gösterebilirim ki sana, kendi çıkarından başka hiç bir kaygısı olmamıştır, olamaz da. Yakın tarihimizde neler görmedik, kızını oğlunu Amerikan parasıyle yadellerde okutmak uğruna, Amerikan yardakçılığını milliyetçilik diye yutturmaya çalışanlar mı istersin, millî kalkınma adı altında yabancı sermaye uşaklığını, türlü reklâmlarla halka benimsetmeye çabalayanlar mı istersin, hepsini hepsini gördük, ibretle, utançla, hayıflana hayıflana, öfkelene öfkelene, ama elimiz kolumuz bağlı, seyirci kala kala.

Şimdi, sen ey genç adam, bütün bu rezillikleri bir yana bırakıp, namuslu aydınlardan - hem de senden yana olan - aydınlardan almak istiyorsun hıncını, bütün bu namussuzlar çetesine karşı hiç bir şey yapamamanın verdiği eziklik, güçsüzlükle.

Diyeceksin ki, ben her şeyden önce ülküdaşlarımla hesaplaşmak istiyorum. İnsan, sevdiği bezi taştan taşa çalar, diyeceksin. Ama, o bezi öylesine insafsızca taşlara çalıyorsun ki, neredeyse bez diye bir şey kalmayacak ortada. Yakın tarihimizde, solun sola ettiği kötülükleri, hiç bir sağcı güç ve örgüt edemezdi. Hep birbirimizi sapmalar, revizyonculuklarla suçladık durduk. Öyle ki, kimin içten ilerici, halkçı, kimin kışkırtıcı olduğu bilinmez hale geldi. Bu yüzden değil mi ki, birtakım kışkırtıcılara kapılarak, solun içine okundu. Türkiye'de sol, solun kuyusunu böyle kazdı. Oysa, İlhan Selçuk'un nice önceleri yazdığı gibi, sosyal adalet üzerine kurulu bir düzen özlemi içinde olanların birbirlerine uzaktan yakından merhaba demesi, selâm çakması gerekmez mi?

Seni anlamıyor değilim ey genç adam, bütün insan-

lık düşmanı rezilleri bırakıp, ılımlı bulduğun, senin gibi deli fişek olmamakla suçladığın ülküdaşını - yaşça da, kafaca da senden (kabul et ne olursun) üstün olan - bir ülküdaşını harcamaya kalkmanı, bir ölçüde hoş görüyorum. Ama unutma ki, Yahya Kemal'in deyimiyle, «İsa da genç imiş o zaman».

Senin coşkun, atılım hızın varsa, biz yaşlıların da deneyleri, az çok görgüleri var. Çatık kaşlı bir düzeni dünyanın hiç bir yerinde benimsetemezsin insanlara, insanları küçümsemiyorsan eğer.

Her şeye, bütün o aşırı, kırıcı, yıkıcı tutumuna rağmen, yine de seviyor sayıyorum seni, düşüncelerinin durulup insaf çizgisine varacağı günlerin yakın olmasını dileyerek.

KIYI

Karanlıktan ve düşlerden yorgun
Yanaştığımız bir kıyıdır sabah
Şafağa değer değmez değişir yüreğimizin sesi
Yeni iskeleler uzatılır dünyadan
Ayaklarımız toprağı ayaklandırır
Rastgele vururuz kazmayı
Göğsüne parlayan dağın
Paslanmış demirlerin
Sular ve kuş sesleri fışkırır
Türküler ve dost yüzleri
Dolaşır dururuz bütün gün
İçimizde aydınlık denizin kımıltıları

Başaran

muştur. Diyelim ki, bir konuda eskiden profesör de olmuş olsanız, toplumsal bilimleri, tarihi, eleştirici bir gözle öğrenmeden, günde en az 4 - 5 saat okumadan iyi politikacı olabileceğinizi mi sanıyorsunuz? Kendinize değil, önce halka çalışan yığınlara geçlik, mutluluk sağlamak boynunuzun borcu değil midir? Ne için seçildiğinizi nasıl da unutursunuz!.. Bir çoğunuz gerçek yükselmenin, adam olmanın bile ne olduğunu anlayamamışlık içinde; bilmediğini bilmemişlik içinde; bir rüzgârın önüne düşerek sürüklenmenin, kendi deyiminizle «fazilet mücadelesi», bizim deyimimizle «erdem savaşı» olduğunu mu sanırsınız?

Anayasanın en yüksek devlet memurunun aylığını geçemez dediği kendi aylıklarınızın tutarı, gözden kaçan yolluklarınızla birlikte bu sınırı bir kat aşarken, siz bununla da yetinmez, yeni haklar, yeni ayrıcalıklar düşünürsünüz... Ulusun, halkın bunca sorunu çözüm beklerken, nalıncı keseri gibi hep kendinize yontmak, özgürlükleri de, sözde tezgâhtarlığını yaptığınız demokrasiyi de tehlikeli bir dönemece itmiş olmuyor mu?

Bir haksızlığa, bir yolsuzluğa, bir ters gidişe «dur» dememek suçtur. Ama, bunu diyemeyiş, kimi zaman iyi niyetli bir düşüncenin bekleyişi de olabilir, anlarım. Ne var ki, bu gibiler de ancak geçici olarak bağışlanabilir. Ama bir haksızlığı, bir yolsuzluğu, bir apaçık ters gidişi hem görüp, hem de «komşuda pişer, bize de düşer» hesabıyle; «belki şimdi ödün verir, ses çıkarmazsam, ben de payımı alırım, daha yüksek mevkiler, çıkarlar elde ederim» hesabıyle susmak; yani, dar kapıdan değil de, geniş kapıdan geçmek, bu yoksul toplumda suçtan da büyük, düpedüz ahlâksızlık değil midir?.. Bunu neden görmemezlikten geliyorsunuz? Bunu nasıl görmemezlikten gelebiliyorsunuz? Unutmayın ki, «ha-

yat, küçük olmayacak kadar kısadır» ve değmez bu yaptığınızı yapmaya! Gidişiniz gidiş değil, yalnız kalacaksınız bir gün... Selâm vereniniz de olmayacak adam olanlar arasında... Biliyorsunuz, başkalarının başına, bunların hepsi gelmişti. Onlardan olsun ders alamaz mısınız? Ders vermeyecek bir düzeyde olduğunuzu biliyoruz ama, ders alamayacak denli de yeteneksiz misiniz?

Hani yok mu ya, ne de olsa - aydın değilseniz bile, çünkü aydın kişi çıkarcı olamaz -, bu yoksul, bu ezilmiş, ama soylu halkın içinden çıkmış okumuşlarsınız; «Silkin, şu mezellet tozu uçsun üzerinden» diyen T. Fikret'in toplumundansınız. Sizin de iyi yanlarınız, güçlü yanlarınız vardır elbet. Arayın, belki bulursunuz onları benliğinizde... Arayın, dalın ruhunuzun derinliklerine, orada belki bir erdem tohumuna rastlarsınız. Ne de olsa «insan tükenmez» demiş Dağlarca... Ola ki, sizin ruhunuzun derinliklerinde de bir çekirdek kalmıştır. Bir insanlık çekirdeği...

Unutmayın, bugün, bu ülkede, bu geri bırakılmış ülkede, ödünsüz bir Atatürkçülük, ödünsüz bir halkçılık, dürüst, namuslu, anayasacı bir tutum, politikacılığın da, adam olmanın da, insan olmanın da alt koşuludur...

«KİTAPLAR»

Adnan Binyazar

Kitap, Türkiye'de önemli bir sorun olmuştur. Evini kuran, bir yere yerleşen, gereksinimleri arasına kitabı da katmaktadır. Masanın, sandalyenin, kanepenin, koltuğun arasına kitaplık da katılır oldu. O da yaşamı tümleyen araçlar arasına girdi. Bu gereksinimi duyan gittikçe de artıyor. Olumlu bir gelişme sayıyoruz bunu biz. Öylesine olumlu bir gelişme ki, kitaba karşı olanlar bile, onsuz edemiyorlar.

Bu yaygınlaşmayı önemli bir nedene bağlıyorum. Bir ara, sinemanın, televizyonun, genel bir deyimle gözkulak araçlarının kitabı unutturacağı konusu çok tartışıldı. Kimi yazarlar, ozanlar bu tartışmaları tehlike çanları bile saydılar. «Şiirin sonu, romanın sonu, hattâ yazın (edebiyat)'ın sonu» sayıldı bu tartışmalar. Oysa, her türün ayrı bir yeri vardır. Sinema, televizyon ve buna benzer araçların geçiciliği belki düşünülebilir, ama yazı'nın sonsuzluğu tartışılmaz bir gerçektir. Bu nedenle en öldüğü söylendiği bir dönemde, yeniden dirilecektir yazı. Bu inançladır ki, kitabın yaygınlaşmasını, aldatıcı araçlar (daha doğrusu beyin yıkamaya çok uygun araçlar) karşısında yazının bir başkaldırısı, bir direnci sayıyorum.

Yazının sonsuzluğuna inanma düşüncesi, çok önemli bir girişim karşısında çok sevindirmiştir beni. Bu da, nisan başından beri «Kitaplar» adıyle bir derginin çıkmasıdır. Sanırım Türkiye'de ilk kez bir dergi, salt kitaplara ayırıyor tüm yazılarını. Bibliyografya dergilerinin dışında bir yöntem uygulayarak...

Tarık Dursun K.'nın yönettiği dergi, genellikle ta-

nıtmacı ve eleştirel nitelik taşıyan yazılara yer veriyor. Asıl amacı, okuru yanılgılardan kurtararak iyi bir seçme yapmasını sağlamak ve ona iyi olanı ulaştırmaktır. «Niçin Bu Dergi?» başlıklı yazıda bu amaç şöylece saptanmış: «... Türkiye'de yayıncılık, son birkaç yıldır olağanüstü bir duruma geldi. Yayınlananlarla eş orantılı değilse bile okur sayısındaki artış, görmeze getirilemez. Ama, aynı okur, bu kitap bolluğu karşısında tam bir şaşkınlık içindedir. Güven veren yayınevleri güvensiz, güvensiz yayınevleri de güven veren kitaplar yayınlıyorlar. Fırsatçılar, çabuk ve havadan para kazanmak amacını güden gecekondu yayınevleri; yetişmesini, iyi okur olmasını istediğimiz alıcı-okurun önünü kesiyorlar. Üretici de, tüketici de tam tamına bir kargaşaya düştü. ... Bu dergi, öncelikle, kitap seçmede okura yardımcı olmak niyetindedir. İyi'ye iyi, kötü'ye kötü diyecek; iyi kitabın savunmasını yapacak, kötü'yü de bir çeşit «teşhir» edecek (Günümüzde Kitaplar, Nisan 1973, sayı 1, s. 3).

«Kitaplar» dergisi, hemen bütün yayınevlerinin, dergilerin, gazetelerin yüklenmesi gereken sorumluluğu dile getiriyor. Özellikle, azgelişmiş ülkelerde okuru şaşırtmalardan kurtarmanın namusluca bir iş olduğu bir gerçektir. Okur ne denli yanılmazsa, o denli sorunlarını kavrar. Sorunları kavrayan bir okur da, kendi toplumunu tanıma yolunda bilinçleşir. Bunu, ancak, üçkâğıtçı olmayan yayınlar yapar. Oysa, hep bunun tersi olmaktadır.

Dergi, önemli bir konuya daha değiniyor: Okurda iyi ile kötüyü ayırt edebileceği bir düzey yaratmak. Bu da, yayın organlarının eğitici göreviyle ilgilidir. Gerçekten, her şeyde olduğu gibi kitapta da bir karmaşanın olduğu bir dönemde önemli bir konudur bu.

Derginin, bunları gerçekleştireceği kanısındayım. Bugüne değin çıkan üç sayısında okura çok şeyler söyleyen yazılarla karşılaştım. Özellikle her sayıda bir «özel bölüm» yapma düşüncesi, derginin en olumlu atılımıdır. Nitekim, 3. sayıdaki «Müstehcen Edebiyatın Tarihi Üzerine», «Müstehcen Nedir?», «Hukuk Yönünden Müstehcen», «Doğu ve Müstehcen» ve «20. Yüzyılda Aşk» gibi yazılar, ele alınan konuya açıklık getirmesi yönünden çok ilginçtir.

«Kitaplar»ın, dergiciliğimize bir yenilik getirdiği kanısındayım. İncelediğinizde, bu kanıda yanılmadığımı göreceksiniz.

GÜL FİDANI

Suların buzladığı
Kışa açık kapılarda gül fidanı
Ölmez, uyur.

Kışa açık kapılar bir gün kapanır
Çözer buzunu ilkyazda
Bembeyaz uyanır gül fidanı
Bir sana uzanır, bir bana.

Mehmet Karabulut

TARAFSIZLIK ÜSTÜNE

Hüseyin Erdem

Toplumsal olayları tarafsız bir bakışla incelemek, tarafsız eleştirmek gibi sözler ya da genel olarak susmak, olaylar karşısında ses çıkarmamak, çıkaramamak veya umursamamak oldukça yaygın şu günlerde. Sokaktaki insandan aydına değin herkesin yeri ve işlevi, sözü ve bilgisi bakımından etkili olması, yani toplumda var olması, hep tarafsızlıkla özdeş görünüyor. Oysa, tarafsız olduğunu ileri sürenler, tam tersini yapıyorlar: Bu da çıkarını savunmak, ondan yana olmaktır. Toplumsal gelişmeleri ve olayları tarafsız bir bakışla inceler görünenler, aslında kurulu düzenle bağlarını sağlamlaştıran kimselerdir. Asıl sorun çağını yaşama, *çağın sorumluluklarını yüklenme* sorunudur. Yanlış hatırlamıyorsam bir düşünür, *«En büyük namussuzluk başkalarına yapılan haksızlıklara tanık olunduğu halde susmaktır,»* diyordu bir özdeyişinde. Yurdumuzun içinde bulunduğu durum karşısında, düşünce ve eylem suçu nedeniyle tutuklanan yüzlerce aydına yapılan işkencelere tanık olduğu halde susan aydınlar, tarih önünde bir sorumluluk duymayacaklar mı? Bu dönemde tanık oldukları haksızlıklara karşı çıkmayan, ya da çıkamayan aydınlar, bu susuşlarının hesabını nasıl verecekler? Aydın olma sıfatını nasıl taşıyacaklar?

Evet, düpedüz egemen sınıfların çıkarları doğrultusunda konuşan, yazan, propaganda yapanlara sözümüz yok. Onlar, kendilerini devrimci, en ılımlısından en aşırısına kadar solcu sayan aydın taslaklarından daha namuslu, daha tutarlıdırlar. Çünkü, ne oldukları, neyi savunup hangi sınıfa dayandıkları açık seçik ortadadır.

Kendilerini ilerici gibi gösteren, haksızlıklar karşısında susan aydınlar unutmamalıdırlar ki, toplumların böyle bunalımlı, akın karadan ayırdedilmesi gereken günlerinde susmak, ister istemez düzenle uyuşmaktır. Bu ise «tarafsızlık kılıfı» ile gizlenemez. Bu aydınlar yerlerini belirlemeli, kimlerden yana, kimlere karşı olduklarını koymalıdırlar ortaya.

Eğer burjuva demokrasisi, herkesin inandığı düşünceyi yayması, savunması, düşüncenin örgütlenme olanağı bulması ise, o düzenin yandaşları taşıdıkları düşüncenin sözcülüğünü yapıp savunmalıdırlar inandıklarını. *Acaba burjuva demokrasisinin aydınları, ne zaman savunacaklar inandıkları demokrasiyi?* Şöyle diyor Paul Valéry: *«Bir devlet, yaşayan ve kendine karşı çıkanı ne kadar koruyabiliyorsa, o kadar güçlüdür.»* Acaba burjuva demokrasisini savunanlar, şu anda mahkûm olup türlü sıkıntılarla demir parmaklıklar ardında bulunan aydınları, ya da işçi, köylü yığınlarının demokratik haklarını savunmak için burjuva devletinin güçlenmesini mi bekliyorlar? Öyle olmalı ki, profesöründen gazetecisine, yazarından sanatçısına kadar büyük çoğunluk susuyor şimdilik. Oysa, *sükût ikrardan gelir* demiş eskiler. Demek ki, bir zamanlar onca güzel değerleri savunan aydınlarımızın büyük çoğunluğu kurulu düzenle uyuşacak yollar arıyor. O çok savundukları batılı anlamda demokrasileri öyle kolay kolay gelmez. Tarafsız kalma, susma, eğer bir kılıf ise kurtarmaz bu aydınları. Bu dönem, demokrat burjuva aydınlarının faşist baskılara bayrak açıp karşı çıkma dönemi olmalıydı. Bu bir sınav dönemidir. Bu dönemin aydınları tarih önünde iyi niyetli, ya da kötü niyetli diye değil, devrimci ya da karşı-devrimci diye yargılanacaklar. Namuslu aydın tarafsız kalamaz. Neden tarafsız kalamaz?

Çünkü, sınıflı bir toplumda insan, bir sınıfın yanında olmak, insanın insanca yaşama kavgasında yer almak, ya da en azından bu kavgayı savunmak zorundadır.

Örneğin, *«işçi sınıfının okulu»* diye nitelenen bir grevi inceleyelim: Bir yanda, emeğini satıp günlük nafakasını zorla çıkaran ve yarın işe sıfırdan başlayacak olan işçi... Öte yanda, çalıştırdığı işçilere ölmeyecek kadar olanak tanıyan bir işveren... İşçiler biraz daha insanca yaşayabilmek için grev yapıyorlar, emeklerini en ucuza satın alıp sermayesine sermaye katan patronlarına karşı. Bu toplumsal olay, insanda iki eğilimi, iki düşünceyi karşı karşıya getirir: Ya yüzlerce işçiyi sömüren, onların artık-değerini kapan işverenden yana olacaksın, ya da sömürülen, can pazarında iş gücünü en ucuza satma zorunda bırakılan işçiden yana.

Geçenlerde Reykjavik zirvesi ile ilgili bir haberde de, tarafsız politikanın nasıl taraflı olduğunu görebiliriz: Michael Elliot bir İngiliz diplomatıdır. İzlanda gemilerinin harekâtıyle ilgili gizli belgeleri dışarıya sızdırır. Diplomat, bu gerekçeyle İzlanda hükûmetince sınır dışı edilirken, başkent Reykjavik'te önemli bir zirve toplantısı başlar. Yirmi dört yıllık NATO örgütünde ilk kez meydana gelen bu diplomatik olay, İzlanda ile İngiltere'nin arasını daha da gerginleştirir. Zirvenin iki lideri, Fransa Cumhurbaşkanı Georges Pompidou ile ABD Başkanı Richard Nixon'dur. Her ikisi de olayda tarafsız görünürler. Bu arada, Pompidou küçük ülkelere karşı sempati beslediklerini belirtti. Nixon ise tarafsız kaldı. Nasıl tarafsız kalmasın? Bir yanda, tarihî kökeni B. Britanya İmparatorluğu, öte yanda, NATO'dan ayrılma tehdidinde bulunan İzlanda. Emperyalist, ABD doğal olarak çıkarlarından yana olacak ve buna kılıf olarak da tarafsızlığı ileri sürecektir.

Ülkemizde de ilerici düşünceye sahip, sayıları hayli kabarık bir aydın kitlesi, şu sıcak günlerde, demir parmaklıklar ardında *insan olmanın onurunu* taşıyor, güç koşulları göğüslüyorlar. Aralarında günah çıkarmalarını ihanete vardıranların yanısıra, çeviri yazı ve şiirleri ile dışarıyı selâmlayanlar da var. Türlü baskılar altında inandıkları düşünceyi savunan aydınlar, demir parmaklıklar ardında çile doldururken, bir zamanların ilerici demokrat aydınları ise küsmüşler düşüncelerine, savunmaz olmuşlar inandıklarını. Öyleyse susarak, tarafsız kalarak, aslında kurulu düzeni ürkütmekten çekinen bu aydın taslaklarından ne insancılığı savunmalarını bekleyebiliriz, ne de düşünce özgürlüğünü.

Bir zamanlar, belli değerleri savunup şimdi devekuşu gibi kafasını kumlar altına gömen aydınların dışında bir de sanat ortamında boy gösteren, her çabaya kara çalan küfürcüler var. Bilindiği gibi, 12 Mart'tan önce politik ortam öyle alevlenmiş, öyle tartışmalar alıp yürümüştü ki, belli sanat çevreleri bu ortamın çok gerilerinde kalıyordu. Politik ortamın birdenbire 12 Mart ile susturulması daha sonra gruplar halinde, küfür edebiyatı ile dolu bir sanat ortamının doğmasına yol açtı. Bu ortamın dışa yansıması doğal olarak yayın yoluyla oluyordu. Özellikle, bir derginin yaşayabilmesi polemik bile denemeyecek kara çalmalarla olanak buluyordu. Her çıkan dergi, öteki dergileri kötülüyor, suçluyor, dergi eleştirmenleri birbirine sataşıyor. Oysa, bu sataşmaların temelinde kişisel hırslar yatıyor çoğunlukla. Kendilerine *eski tüfek* diyenlere bir diyeceğimiz yok, onlar zaten kendilerine *eski* demekle eskiliklerini *tescilliyorlar*. Ama, yenilerin elinde en azından eskilerin deneyleri var. Dergilerin düşünce kadrolarını oluşturan aydınlar, bir başka dergiye, ya da dergideki her-

hangi birine sataşırken, karşı tarafın kirli çamaşırlarını ortaya döküyor, kendisinin ne olduğunu söylemiyor. Küçük burjuva kökenli aydınların bu kısır tartışmaları *içe dönük* bir nitelikte sürüp giderken, tekrara düşülüyor, sonuç olarak da iş küfür edebiyatına dönüşüyor; kitlelere de devrimci düşünce, sanat ve edebiyat olarak küfür sunuluyor. Bütün bunlar, belli bir düzeye gelmiş *devrimci birikim*'e sahip çıkma yolunda post kavgası, politik yatırımdır. Bu devrimci birikim, kişisel hırslarla yüklü polemikler alanına kaydırılmamalıdır. Ezilenlerden yana, ezenlere karşı olanların hiç mi ortak yanı yok? Türkiyemizin şu günlerinde karşımızda ve yanımızda olanları seçemiyor muyuz? Faşist baskılara karşı aynı türküyü niçin çığırmıyoruz? Hele bir çığıralım türkümüzü, bilmeyenler de öğrenir elbet!

GARGANTUA

Aşağıdaki yazı, büyük Fransız hümanisti (XVI. yy.) Rabelais'nin *Gargantua* adlı eserinden alınmıştır. Eylül ayı içinde Cem Yayınları'nda çıkacak olan bu eserde Rabelais, zamanının bütün gerici çevreleri, bu arada skolastik öğrenimin bir çeşit medresesi olan Sorbonne ve ona bağlı, bencil, çıkarcı, uyarcı, sözüm ona bilim adamları ile alay ediyor. Gargantua bir devdir. Babası Grandgousier, onu Paris'e okumaya gönderir. Gargantua, kendini seyretmeye koşan Paris'lilerin sırnaşıklığından kaçıp kurtulmak için Notre Dame kilisesine sığınır. Bundan sonrasını Rabelais'nin ağzından dinleyelim:

Bölüm XVII

Birkaç gün dinlendikten sonra Gargantua şehri gezdi ve herkes onu büyük bir hayranlıkla seyretti, çünkü Paris halkı doğuştan öyle budala, öyle avanak, öyle salaktır ki, bir soytarı, bir goygoycu, boynu çıngıraklı bir katır, dört yol ağzında duran bir kemençeci, orada iyi bir İncil vaizinden daha fazla insan toplar başına.

Gargantua'nın peşine düşüp öyle rahatsız ettiler ki, onu, Notre Dame kilisesinin kuleleri üstünde dinlenmek zorunda kaldı. Oraya çıkıp da çevresinde bunca insanı görünce, şöyle dedi açıkça:

«Sanırım bu serseriler beni karşılamalarına teşekkür etmemi, kendilerine bir armağan sunmamı istiyorlar. Hakları var. Ben biraz şarap ikram edeyim bari onlara, ama yalancıktan bir şarap.»

Sonra gözlerinin içi gülerek o güzel önlüğünü çözdü, maslahatını havaya kaldırıp öyle zorlu bir çiş yağ-

muruna tuttu ki onları, kadınları ve çocukları saymazsak, iki yüz altmış bin dört yüz on sekiz kişi boğuldu.

Bu çiş sağnağından tabana kuvvet kaçıp kurtulanlar oldu, bunlar kan ter içinde öksüre aksıra, soluk soluğa üniversite yokuşunun en yukarısına varınca, kimi öfkeyle, kimi şakacıktan (par ris) söğüp saymaya başladılar: «Abaru abari! Tanrı korusun bizleri. Bir güzel yıkandık şakacıktan.» Böylece şehrin adı Paris oldu, daha önceleri oraya Strabon'un dediği gibi, Leucece denirdi, bu da Yunancada Akça demektir, oradaki kadınların ak baldırlı olmalarından ötürü, Paris'e bu yeni adın verilmesini orada bulunanlar, her biri kendi semtindeki ermişlerin adına küfürler ederek kutladılar, her soydan, her türden gelme Paris'liler yaradılıştan hem iyi küfürbaz, hem iyi hukukbazdırlar, biraz da palavracıdırlar, buna dayanarak, Joanninus de Barranco «*Küfürname*» adlı kitabında Paris'li adının Yunanca «*parrhesia*»dan geldiğini ileri sürer, Yunancada bu kelime ağzı kalabalık demektir.

Gargantua bunun üzerine, adı geçen kulelerdeki koca çanlara döndü ve hepsini çalıp pek uyumlu sesler çıkardı. Çanlar çalarken bunların, Brie peynirleri, taze ringa balıkları ile yükleyip babasına geri göndermek istediği kısrağının boynunda iyi birer çıngırak olacağı aklına esti, gerçekten de bu düşünceyle çanları evine götürdü.

O sırada ermiş Antoine tarikatından bir jamboncu rahip domuz dilenmeye geldi; bu rahip kendini uzaktan duyurmak ve mahzendeki domuz yağını titretmek için çanları gizlice kaçırmak istedi, ama kibarlığına yediremeyip bıraktı, fazla sıcak oldukları için değil, taşıma bakımından fazlaca ağır oldukları için. Bu adam Bourg'-

daki jamboncu değildi, çünkü o benim iyi dostumdur, böyle şey yapamaz.

Derken bütün şehir ayaklandı, bilirsiniz ya, Paris'liler o kadar kolay ayaklanırlar ki, yabancı milletler Fransız krallarının sabrına şaşarlar, nasıl oluyor da bu krallar bu ayaklanmaların günden güne artan tehlikelerini görüp bunları gereğince bastırmıyorlar diye. Keşke bu kopuşmaların, bu baş kaldırmaların hangi fırında piştiklerini bilsem de, hemcinslerime açıklasam.

İnanın bana, aklı başından gidip şaşkına dönen halkın toplandığı yer Sorbonne'du, bugün değilse de, o günlerde Paris'in kaderi orada saptanıyordu. Dava oraya götürüldü ve çanların kaçırılması olayının vehameti ortaya kondu. *Pro et contra*, lehte ve aleyhte bir hayli akıl yürütüldükten sonra, Aristo mantığına uygun olarak fakültenin en yaşlı, en yetenekli üyesinin Gargantua'ya gönderilmesine karar verildi. Bu üye, Gargantua'ya çanların yitirilmesinden doğacak korkunç sonuçları anlatacaktı, üniversiteden bazı kimseler bu işi bir sofist'ten çok, bir hatibin daha iyi göreceğini ileri sürdülerse de, seçilen bilgin, bizim Janotus de Bragmardo, yani Yuhanna Yerakliyus oldu.

Bölüm XVIII

Üstat Yuhanna, Sezar biçimi kırkılmış saçları, başında allame külâhı, fırınlanmış pelteler ve kutsal fıçı suyu dolu midesi ile Gargantua'nın evine doğru yollandı; önünde üç kırmızı burunlu hademe, ardında üstleri başları pislik içinde beş altı miskin softa vardı.

Kapıda onları Ponokrates karşıladı, kılıklarını görünce ürktü, olmayacak maskeler takınmış kimseler

sandı onları. Sonra miskin softalardan birine bu maskaralığın ne demek olduğunu sordu. Çanların kendilerine geri verilmesini istedikleri cevabını aldı.

Bunu duyar duymaz, Ponokrates bir koşu gidip Gargantua'ya haber verdi, verilecek cevabı hazırlasın, ne yapmak gerektiğini hemen düşünsün diye. Durumu öğrenince, Gargantua öğretmeni Ponokrates'i, kâhyası Philotomie'yi, seyisi Gymnastes'i ve Eudemon'u bir kenara çekti ve onlarla ne denip, ne yapılacağı üstüne kısaca görüştü. Hepsi şunda anlaştı: Bu adamlar içki kilerine götürülecek, orada bir güzel sarhoş edilecek ve başlarındaki öksürüklü bunak, çanların onun isteği üzerine geri verilmesiyle böbürlenmesin diye, o içedursun, şehrin valisi, üniversite rektörü ve kilisenin baş papazı çağırtılacak ve üstat elçilik görevini yerine getirmeden çanlar onlara teslim edilecek. Sonra bu gelenlerin de önünde üstadın güzel söylevi dinlenecek. Denildiği gibi yapıldı; çağrılan kimseler gelince, toplantı salonuna götürüldü ve orada öksüre tıksıra aşağıdaki söyleve başladı.

Bölüm XIX

«Ehe, öhö, öhö, öhö! *Mna dies,* sayın bay, *mna dies* sizlere de baylar! Çanlarımızı geri vermenizde sadece hayır vardır, zira onlara muhtaç bulunmaktayız. Ehe, öhö, hapşu! Eskiden bu çanları Cahors'daki Londra halkı ve Brye'deki Bordeaux'lular bizden büyük para karşılığı satın almak istediler, vermedik; almak istemelerinin nedeni, bu çanların ana maddelerinin karışımındaki özel niteliktir ki, bu da özlerindeki topraksal kaynaşım dolayısıyle bağlarımızdan, yalnız bizim bağları-

mızdan değil, çevremizdekilerin de bağlarından türlü âfetleri defetmektedir; zira, biz şaraptan yoksun kalırsak her şeyimizi yitirmiş olur, ne aklımız kalır, ne yasamız.

Ayrıca, benim isteğim üzerine çanları geri verirseniz, altı kangal sucuk ve bacaklarımın muhtaç olduğu bir çift pantalon kazanmış olacağım, vermezseniz bunları alamayacağım. Hey Tanrım, *Domine,* ne iyi şeydir bir pantalon *et vir sapiens non abhorrebit eam,* yani aklı başında kişi geri çevirmez bu işi. Ha! Ha! Her yiğidin kârı değildir bir pantalon sahibi olmak, ben bunu kendimden bilirim! Düşünün, ulu bayım, on sekiz gündür kafamda bu güzel sözleri tımbırdatıyorum: *Reddite quae sunt Cesaris Cesari, et quae sont Dei Deo,* yani Sezar'ın olanı Sezar'a ve Tanrı'nın olanı Tanrı'ya verin. *Ibi jacet lepus,* yani buradadır tavşan, yani meselenin esası.

Ah ne olur, ulu bayım, *in camera charitatis,* yani manastırda benimle bir akşam yemeği yeseniz, Allah rızası için, *nos faciemus bonum cherubin,* ne güzel melekler, yani yemekler yeriz. *Ego occidi unum porcum, et ego habet bono vino,* yani bir domuz kestim ve iyi şarabım da var. İyi şaraptan kötü Lâtince çıkmaz.

İmdi, *de parte Dei, date nobis clochas nostras,* yani Allah rızası için verin çanlarımızı geri. İşte size üniversite adına bir kitap veriyorum, Utino'nun Vaazları, buna karşılık çanlarımızı verin bize. *Vultis etiam pardonos?* Sevap bonoları da ister misiniz? *Per diem, habebitis et nihil payabitis.* Tanrı adına söz, dilediğiniz kadar veririz, para da istemeyiz.

Ey ulu bay Tanrı, *clochidonnaminor nobis!* Çanlarımızı çınlatın bize! *Dea, est bonum urbis,* gerçekten, bunlar öz malıdır şehrin. Herkes yararlanır onlardan.

muştur. Diyelim ki, bir konuda eskiden profesör de olmuş olsanız, toplumsal bilimleri, tarihi, eleştirici bir gözle öğrenmeden, günde en az 4 - 5 saat okumadan iyi politikacı olabileceğinizi mi sanıyorsunuz? Kendinize değil, önce halka çalışan yığınlara geçlik, mutluluk sağlamak boynunuzun borcu değil midir? Ne için seçildiğinizi nasıl da unutursunuz!.. Bir çoğunuz gerçek yükselmenin, adam olmanın bile ne olduğunu anlayamamışlık içinde; bilmediğini bilmemişlik içinde; bir rüzgârın önüne düşerek sürüklenmenin, kendi deyiminizle «fazilet mücadelesi», bizim deyimimizle «erdem savaşı» olduğunu mu sanırsınız?

Anayasanın en yüksek devlet memurunun aylığını geçemez dediği kendi aylıklarınızın tutarı, gözden kaçan yolluklarınızla birlikte bu sınırı bir kat aşarken, siz bununla da yetinmez, yeni haklar, yeni ayrıcalıklar düşünürsünüz... Ulusun, halkın bunca sorunu çözüm beklerken, nalıncı keseri gibi hep kendinize yontmak, özgürlükleri de, sözde tezgâhtarlığını yaptığınız demokrasiyi de tehlikeli bir dönemece itmiş olmuyor mu?

Bir haksızlığa, bir yolsuzluğa, bir ters gidişe «dur» dememek suçtur. Ama, bunu diyemeyiş, kimi zaman iyi niyetli bir düşüncenin bekleyişi de olabilir, anlarım. Ne var ki, bu gibiler de ancak geçici olarak bağışlanabilir. Ama bir haksızlığı, bir yolsuzluğu, bir apaçık ters gidişi hem görüp, hem de «komşuda pişer, bize de düşer» hesabıyle; «belki şimdi ödün verir, ses çıkarmazsam, ben de payımı alırım, daha yüksek mevkiler, çıkarlar elde ederim» hesabıyle susmak; yani, dar kapıdan değil de, geniş kapıdan geçmek, bu yoksul toplumda suçtan da büyük, düpedüz ahlâksızlık değil midir?.. Bunu neden görmemezlikten geliyorsunuz? Bunu nasıl görmemezlikten gelebiliyorsunuz? Unutmayın ki, «ha-

yat, küçük olmayacak kadar kısadır» ve değmez bu yaptığınızı yapmaya! Gidişiniz gidiş değil, yalnız kalacaksınız bir gün... Selâm vereniniz de olmayacak adam olanlar arasında... Biliyorsunuz, başkalarının başına, bunların hepsi gelmişti. Onlardan olsun ders alamaz mısınız? Ders vermeyecek bir düzeyde olduğunuzu biliyoruz ama, ders alamayacak denli de yeteneksiz misiniz?

Hani yok mu ya, ne de olsa - aydın değilseniz bile, çünkü aydın kişi çıkarcı olamaz -, bu yoksul, bu ezilmiş, ama soylu halkın içinden çıkmış okumuşlarsınız; «Silkin, şu mezellet tozu uçsun üzerinden» diyen T. Fikret'in toplumundansınız. Sizin de iyi yanlarınız, güçlü yanlarınız vardır elbet. Arayın, belki bulursunuz onları benliğinizde... Arayın, dalın ruhunuzun derinliklerine, orada belki bir erdem tohumuna rastlarsınız. Ne de olsa «insan tükenmez» demiş Dağlarca... Ola ki, sizin ruhunuzun derinliklerinde de bir çekirdek kalmıştır. Bir insanlık çekirdeği...

Unutmayın, bugün, bu ülkede, bu geri bırakılmış ülkede, ödünsüz bir Atatürkçülük, ödünsüz bir halkçılık, dürüst, namuslu, anayasacı bir tutum, politikacılığın da, adam olmanın da, insan olmanın da alt koşuludur...

«KİTAPLAR»

Adnan Binyazar

Kitap, Türkiye'de önemli bir sorun olmuştur. Evini kuran, bir yere yerleşen, gereksinimleri arasına kitabı da katmaktadır. Masanın, sandalyenin, kanepenin, koltuğun arasına kitaplık da katılır oldu. O da yaşamı tümleyen araçlar arasına girdi. Bu gereksinimi duyan gittikçe de artıyor. Olumlu bir gelişme sayıyoruz bunu biz. Öylesine olumlu bir gelişme ki, kitaba karşı olanlar bile, onsuz edemiyorlar.

Bu yaygınlaşmayı önemli bir nedene bağlıyorum. Bir ara, sinemanın, televizyonun, genel bir deyimle gözkulak araçlarının kitabı unutturacağı konusu çok tartışıldı. Kimi yazarlar, ozanlar bu tartışmaları tehlike çanları bile saydılar. «Şiirin sonu, romanın sonu, hattâ yazın (edebiyat)'ın sonu» sayıldı bu tartışmalar. Oysa, her türün ayrı bir yeri vardır. Sinema, televizyon ve buna benzer araçların geçiciliği belki düşünülebilir, ama yazı'nın sonsuzluğu tartışılmaz bir gerçektir. Bu nedenle en öldüğü söylendiği bir dönemde, yeniden dirilecektir yazı. Bu inançladır ki, kitabın yaygınlaşmasını, aldatıcı araçlar (daha doğrusu beyin yıkamaya çok uygun araçlar) karşısında yazının bir başkaldırısı, bir direnci sayıyorum.

Yazının sonsuzluğuna inanma düşüncesi, çok önemli bir girişim karşısında çok sevindirmiştir beni. Bu da, nisan başından beri «Kitaplar» adıyle bir derginin çıkmasıdır. Sanırım Türkiye'de ilk kez bir dergi, salt kitaplara ayırıyor tüm yazılarını. Bibliyografya dergilerinin dışında bir yöntem uygulayarak...

Tarık Dursun K.'nın yönettiği dergi, genellikle ta-

nıtmacı ve eleştirel nitelik taşıyan yazılara yer veriyor. Asıl amacı, okuru yanılgılardan kurtararak iyi bir seçme yapmasını sağlamak ve ona iyi olanı ulaştırmaktır. «Niçin Bu Dergi?» başlıklı yazıda bu amaç şöylece saptanmış: «... Türkiye'de yayıncılık, son birkaç yıldır olağanüstü bir duruma geldi. Yayınlananlarla eş orantılı değilse bile okur sayısındaki artış, görmeze getirilemez. Ama, aynı okur, bu kitap bolluğu karşısında tam bir şaşkınlık içindedir. Güven veren yayınevleri güvensiz, güvensiz yayınevleri de güven veren kitaplar yayınlıyorlar. Fırsatçılar, çabuk ve havadan para kazanmak amacını güden gecekondu yayınevleri; yetişmesini, iyi okur olmasını istediğimiz alıcı-okurun önünü kesiyorlar. Üretici de, tüketici de tam tamına bir kargaşaya düştü. ... Bu dergi, öncelikle, kitap seçmede okura yardımcı olmak niyetindedir. İyi'ye iyi, kötü'ye kötü diyecek; iyi kitabın savunmasını yapacak, kötü'yü de bir çeşit «teşhir» edecek (Günümüzde Kitaplar, Nisan 1973, sayı 1, s. 3).

«Kitaplar» dergisi, hemen bütün yayınevlerinin, dergilerin, gazetelerin yüklenmesi gereken sorumluluğu dile getiriyor. Özellikle, azgelişmiş ülkelerde okuru şaşırtmalardan kurtarmanın namusluca bir iş olduğu bir gerçektir. Okur ne denli yanılmazsa, o denli sorunlarını kavrar. Sorunları kavrayan bir okur da, kendi toplumunu tanıma yolunda bilinçleşir. Bunu, ancak, üçkâğıtçı olmayan yayınlar yapar. Oysa, hep bunun tersi olmaktadır.

Dergi, önemli bir konuya daha değiniyor: Okurda iyi ile kötüyü ayırt edebileceği bir düzey yaratmak. Bu da, yayın organlarının eğitici göreviyle ilgilidir. Gerçekten, her şeyde olduğu gibi kitapta da bir karmaşanın olduğu bir dönemde önemli bir konudur bu.

Derginin, bunları gerçekleştireceği kanısındayım. Bugüne değin çıkan üç sayısında okura çok şeyler söyleyen yazılarla karşılaştım. Özellikle her sayıda bir «özel bölüm» yapma düşüncesi, derginin en olumlu atılımıdır. Nitekim, 3. sayıdaki «Müstehcen Edebiyatın Tarihi Üzerine», «Müstehcen Nedir?», «Hukuk Yönünden Müstehcen», «Doğu ve Müstehcen» ve «20. Yüzyılda Aşk» gibi yazılar, ele alınan konuya açıklık getirmesi yönünden çok ilginçtir.

«Kitaplar»ın, dergiciliğimize bir yenilik getirdiği kanısındayım. İncelediğinizde, bu kanıda yanılmadığımı göreceksiniz.

GÜL FİDANI

Suların buzladığı
Kışa açık kapılarda gül fidanı
Ölmez, uyur.

Kışa açık kapılar bir gün kapanır
Çözer buzunu ilkyazda
Bembeyaz uyanır gül fidanı
Bir sana uzanır, bir bana.

Mehmet Karabulut

TARAFSIZLIK ÜSTÜNE

Hüseyin Erdem

Toplumsal olayları tarafsız bir bakışla incelemek, tarafsız eleştirmek gibi sözler ya da genel olarak susmak, olaylar karşısında ses çıkarmamak, çıkaramamak veya umursamamak oldukça yaygın şu günlerde. Sokaktaki insandan aydına değin herkesin yeri ve işlevi, sözü ve bilgisi bakımından etkili olması, yani toplumda var olması, hep tarafsızlıkla özdeş görünüyor. Oysa, tarafsız olduğunu ileri sürenler, tam tersini yapıyorlar: Bu da çıkarını savunmak, ondan yana olmaktır. Toplumsal gelişmeleri ve olayları tarafsız bir bakışla inceler görünenler, aslında kurulu düzenle bağlarını sağlamlaştıran kimselerdir. Asıl sorun çağını yaşama, *çağın sorumluluklarını yüklenme* sorunudur. Yanlış hatırlamıyorsam bir düşünür, *«En büyük namussuzluk başkalarına yapılan haksızlıklara tanık olunduğu halde susmaktır,»* diyordu bir özdeyişinde. Yurdumuzun içinde bulunduğu durum karşısında, düşünce ve eylem suçu nedeniyle tutuklanan yüzlerce aydına yapılan işkencelere tanık olduğu halde susan aydınlar, tarih önünde bir sorumluluk duymayacaklar mı? Bu dönemde tanık oldukları haksızlıklara karşı çıkmayan, ya da çıkamayan aydınlar, bu susuşlarının hesabını nasıl verecekler? Aydın olma sıfatını nasıl taşıyacaklar?

Evet, düpedüz egemen sınıfların çıkarları doğrultusunda konuşan, yazan, propaganda yapanlara sözümüz yok. Onlar, kendilerini devrimci, en ılımlısından en aşırısına kadar solcu sayan aydın taslaklarından daha namuslu, daha tutarlıdırlar. Çünkü, ne oldukları, neyi savunup hangi sınıfa dayandıkları açık seçik ortadadır.

Kendilerini ilerici gibi gösteren, haksızlıklar karşısında susan aydınlar unutmamalıdırlar ki, toplumların böyle bunalımlı, akın karadan ayırdedilmesi gereken günlerinde susmak, ister istemez düzenle uyuşmaktır. Bu ise «tarafsızlık kılıfı» ile gizlenemez. Bu aydınlar yerlerini belirlemeli, kimlerden yana, kimlere karşı olduklarını koymalıdırlar ortaya.

Eğer burjuva demokrasisi, herkesin inandığı düşünceyi yayması, savunması, düşüncenin örgütlenme olanağı bulması ise, o düzenin yandaşları taşıdıkları düşüncenin sözcülüğünü yapıp savunmalıdırlar inandıklarını. *Acaba burjuva demokrasisinin aydınları, ne zaman savunacaklar inandıkları demokrasiyi?* Şöyle diyor Paul Valéry: «*Bir devlet, yaşayan ve kendine karşı çıkanı ne kadar koruyabiliyorsa, o kadar güçlüdür.*» Acaba burjuva demokrasisini savunanlar, şu anda mahkûm olup türlü sıkıntılarla demir parmaklıklar ardında bulunan aydınları, ya da işçi, köylü yığınlarının demokratik haklarını savunmak için burjuva devletinin güçlenmesini mi bekliyorlar? Öyle olmalı ki, profesöründen gazetecisine, yazarından sanatçısına kadar büyük çoğunluk susuyor şimdilik. Oysa, *sükût ikrardan gelir* demiş eskiler. Demek ki, bir zamanlar onca güzel değerleri savunan aydınlarımızın büyük çoğunluğu kurulu düzenle uyuşacak yollar arıyor. O çok savundukları batılı anlamda demokrasileri öyle kolay kolay gelmez. Tarafsız kalma, susma, eğer bir kılıf ise kurtarmaz bu aydınları. Bu dönem, demokrat burjuva aydınlarının faşist baskılara bayrak açıp karşı çıkma dönemi olmalıydı. Bu bir sınav dönemidir. Bu dönemin aydınları tarih önünde iyi niyetli, ya da kötü niyetli diye değil, devrimci ya da karşı-devrimci diye yargılanacaklar. Namuslu aydın tarafsız kalamaz. Neden tarafsız kalamaz?

Çünkü, sınıflı bir toplumda insan, bir sınıfın yanında olmak, insanın insanca yaşama kavgasında yer almak, ya da en azından bu kavgayı savunmak zorundadır.

Örneğin, *«işçi sınıfının okulu»* diye nitelenen bir grevi inceleyelim: Bir yanda, emeğini satıp günlük nafakasını zorla çıkaran ve yarın işe sıfırdan başlayacak olan işçi... Öte yanda, çalıştırdığı işçilere ölmeyecek kadar olanak tanıyan bir işveren... İşçiler biraz daha insanca yaşayabilmek için grev yapıyorlar, emeklerini en ucuza satın alıp sermayesine sermaye katan patronlarına karşı. Bu toplumsal olay, insanda iki eğilimi, iki düşünceyi karşı karşıya getirir: Ya yüzlerce işçiyi sömüren, onların artık-değerini kapan işverenden yana olacaksın, ya da sömürülen, can pazarında iş gücünü en ucuza satma zorunda bırakılan işçiden yana.

Geçenlerde Reykjavik zirvesi ile ilgili bir haberde de, tarafsız politikanın nasıl taraflı olduğunu görebiliriz: Michael Elliot bir İngiliz diplomatıdır. İzlanda gemilerinin harekâtıyle ilgili gizli belgeleri dışarıya sızdırır. Diplomat, bu gerekçeyle İzlanda hükûmetince sınır dışı edilirken, başkent Reykjavik'te önemli bir zirve toplantısı başlar. Yirmi dört yıllık NATO örgütünde ilk kez meydana gelen bu diplomatik olay, İzlanda ile İngiltere'nin arasını daha da gerginleştirir. Zirvenin iki lideri, Fransa Cumhurbaşkanı Georges Pompidou ile ABD Başkanı Richard Nixon'dur. Her ikisi de olayda tarafsız görünürler. Bu arada, Pompidou küçük ülkelere karşı sempati beslediklerini belirtti. Nixon ise tarafsız kaldı. Nasıl tarafsız kalmasın? Bir yanda, tarihî kökeni B. Britanya İmparatorluğu, öte yanda, NATO'dan ayrılma tehdidinde bulunan İzlanda. Emperyalist, ABD doğal olarak çıkarlarından yana olacak ve buna kılıf olarak da tarafsızlığı ileri sürecektir.

Ülkemizde de ilerici düşünceye sahip, sayıları hayli kabarık bir aydın kitlesi, şu sıcak günlerde, demir parmaklıklar ardında *insan olmanın onurunu* taşıyor, güç koşulları göğüslüyorlar. Aralarında günah çıkarmalarını ihanete vardıranların yanısıra, çeviri yazı ve şiirleri ile dışarıyı selâmlayanlar da var. Türlü baskılar altında inandıkları düşünceyi savunan aydınlar, demir parmaklıklar ardında çile doldururken, bir zamanların ilerici demokrat aydınları ise küsmüşler düşüncelerine, savunmaz olmuşlar inandıklarını. Öyleyse susarak, tarafsız kalarak, aslında kurulu düzeni ürkütmekten çekinen bu aydın taslaklarından ne insancılığı savunmalarını bekleyebiliriz, ne de düşünce özgürlüğünü.

Bir zamanlar, belli değerleri savunup şimdi devekuşu gibi kafasını kumlar altına gömen aydınların dışında bir de sanat ortamında boy gösteren, her çabaya kara çalan küfürcüler var. Bilindiği gibi, 12 Mart'tan önce politik ortam öyle alevlenmiş, öyle tartışmalar alıp yürümüştü ki, belli sanat çevreleri bu ortamın çok gerilerinde kalıyordu. Politik ortamın birdenbire 12 Mart ile susturulması daha sonra gruplar halinde, küfür edebiyatı ile dolu bir sanat ortamının doğmasına yol açtı. Bu ortamın dışa yansıması doğal olarak yayın yoluyla oluyordu. Özellikle, bir derginin yaşayabilmesi polemik bile denemeyecek kara çalmalarla olanak buluyordu. Her çıkan dergi, öteki dergileri kötülüyor, suçluyor, dergi eleştirmenleri birbirine sataşıyor. Oysa, bu sataşmaların temelinde kişisel hırslar yatıyor çoğunlukla. Kendilerine *eski tüfek* diyenlere bir diyeceğimiz yok, onlar zaten kendilerine *eski* demekle eskiliklerini *tescilliyorlar.* Ama, yenilerin elinde en azından eskilerin deneyleri var. Dergilerin düşünce kadrolarını oluşturan aydınlar, bir başka dergiye, ya da dergideki her-

hangi birine sataşırken, karşı tarafın kirli çamaşırlarını ortaya döküyor, kendisinin ne olduğunu söylemiyor. Küçük burjuva kökenli aydınların bu kısır tartışmaları *içe dönük* bir nitelikte sürüp giderken, tekrara düşülüyor, sonuç olarak da iş küfür edebiyatına dönüşüyor; kitlelere de devrimci düşünce, sanat ve edebiyat olarak küfür sunuluyor. Bütün bunlar, belli bir düzeye gelmiş *devrimci birikim*'e sahip çıkma yolunda post kavgası, politik yatırımdır. Bu devrimci birikim, kişisel hırslarla yüklü polemikler alanına kaydırılmamalıdır. Ezilenlerden yana, ezenlere karşı olanların hiç mi ortak yanı yok? Türkiyemizin şu günlerinde karşımızda ve yanımızda olanları seçemiyor muyuz? Faşist baskılara karşı aynı türküyü niçin çığırmıyoruz? Hele bir çığıralım türkümüzü, bilmeyenler de öğrenir elbet!

GARGANTUA

Aşağıdaki yazı, büyük Fransız hümanisti (XVI. yy.) Rabelais'nin *Gargantua* adlı eserinden alınmıştır. Eylül ayı içinde Cem Yayınları'nda çıkacak olan bu eserde Rabelais, zamanının bütün gerici çevreleri, bu arada skolastik öğrenimin bir çeşit medresesi olan Sorbonne ve ona bağlı, bencil, çıkarcı, uyarcı, sözüm ona bilim adamları ile alay ediyor. Gargantua bir devdir. Babası Grandgousier, onu Paris'e okumaya gönderir. Gargantua, kendini seyretmeye koşan Paris'lilerin sırnaşıklığından kaçıp kurtulmak için Notre Dame kilisesine sığınır. Bundan sonrasını Rabelais'nin ağzından dinleyelim:

Bölüm XVII

Birkaç gün dinlendikten sonra Gargantua şehri gezdi ve herkes onu büyük bir hayranlıkla seyretti, çünkü Paris halkı doğuştan öyle budala, öyle avanak, öyle salaktır ki, bir soytarı, bir goygoycu, boynu çıngıraklı bir katır, dört yol ağzında duran bir kemençeci, orada iyi bir İncil vaizinden daha fazla insan toplar başına.

Gargantua'nın peşine düşüp öyle rahatsız ettiler ki, onu, Notre Dame kilisesinin kuleleri üstünde dinlenmek zorunda kaldı. Oraya çıkıp da çevresinde bunca insanı görünce, şöyle dedi açıkça:

«Sanırım bu serseriler beni karşılamalarına teşekkür etmemi, kendilerine bir armağan sunmamı istiyorlar. Hakları var. Ben biraz şarap ikram edeyim bari onlara, ama yalancıktan bir şarap.»

Sonra gözlerinin içi gülerek o güzel önlüğünü çözdü, maslahatını havaya kaldırıp öyle zorlu bir çiş yağ-

muruna tuttu ki onları, kadınları ve çocukları saymazsak, iki yüz altmış bin dört yüz on sekiz kişi boğuldu.

Bu çiş sağnağından tabana kuvvet kaçıp kurtulanlar oldu, bunlar kan ter içinde öksüre aksıra, soluk soluğa üniversite yokuşunun en yukarısına varınca, kimi öfkeyle, kimi şakacıktan (par ris) söğüp saymaya başladılar: «Abaru abari! Tanrı korusun bizleri. Bir güzel yıkandık şakacıktan.» Böylece şehrin adı Paris oldu, daha önceleri oraya Strabon'un dediği gibi, Leucece denirdi, bu da Yunancada Akça demektir, oradaki kadınların ak baldırlı olmalarından ötürü, Paris'e bu yeni adın verilmesini orada bulunanlar, her biri kendi semtindeki ermişlerin adına küfürler ederek kutladılar, her soydan, her türden gelme Paris'liler yaradılıştan hem iyi küfürbaz, hem iyi hukukbazdırlar, biraz da palavracıdırlar, buna dayanarak, Joanninus de Barranco «*Küfürname*» adlı kitabında Paris'li adının Yunanca «*parrhesia*»dan geldiğini ileri sürer, Yunancada bu kelime ağzı kalabalık demektir.

Gargantua bunun üzerine, adı geçen kulelerdeki koca çanlara döndü ve hepsini çalıp pek uyumlu sesler çıkardı. Çanlar çalarken bunların, Brie peynirleri, taze ringa balıkları ile yükleyip babasına geri göndermek istediği kısrağının boynunda iyi birer çıngırak olacağı aklına esti, gerçekten de bu düşünceyle çanları evine götürdü.

O sırada ermiş Antoine tarikatından bir jamboncu rahip domuz dilenmeye geldi; bu rahip kendini uzaktan duyurmak ve mahzendeki domuz yağını titretmek için çanları gizlice kaçırmak istedi, ama kibarlığına yediremeyip bıraktı, fazla sıcak oldukları için değil, taşıma bakımından fazlaca ağır oldukları için. Bu adam Bourg'-

daki jambоncu değildi, çünkü o benim iyi dostumdur, böyle şey yapamaz.

Derken bütün şehir ayaklandı, bilirsiniz ya, Paris'liler o kadar kolay ayaklanırlar ki, yabancı milletler Fransız krallarının sabrına şaşarlar, nasıl oluyor da bu krallar bu ayaklanmaların günden güne artan tehlikelerini görüp bunları gereğince bastırmıyorlar diye. Keşke bu kopuşmaların, bu baş kaldırmaların hangi fırında piştiklerini bilsem de, hemcinslerime açıklasam.

İnanın bana, aklı başından gidip şaşkına dönen halkın toplandığı yer Sorbonne'du, bugün değilse de, o günlerde Paris'in kaderi orada saptanıyordu. Dava oraya götürüldü ve çanların kaçırılması olayının vehameti ortaya kondu. *Pro et contra*, lehte ve aleyhte bir hayli akıl yürütüldükten sonra, Aristo mantığına uygun olarak fakültenin en yaşlı, en yetenekli üyesinin Gargantua'ya gönderilmesine karar verildi. Bu üye, Gargantua'ya çanların yitirilmesinden doğacak korkunç sonuçları anlatacaktı, üniversiteden bazı kimseler bu işi bir sofist'ten çok, bir hatibin daha iyi göreceğini ileri sürdülerse de, seçilen bilgin, bizim Janotus de Bragmardo, yani Yuhanna Yerakliyus oldu.

Bölüm XVIII

Üstat Yuhanna, Sezar biçimi kırkılmış saçları, başında allame külâhı, fırınlanmış pelteler ve kutsal fıçı suyu dolu midesi ile Gargantua'nın evine doğru yollandı; önünde üç kırmızı burunlu hademe, ardında üstleri başları pislik içinde beş altı miskin softa vardı.

Kapıda onları Ponokrates karşıladı, kılıklarını görünce ürktü, olmayacak maskeler takınmış kimseler

sandı onları. Sonra miskin softalardan birine bu maskaralığın ne demek olduğunu sordu. Çanların kendilerine geri verilmesini istedikleri cevabını aldı.

Bunu duyar duymaz, Ponokrates bir koşu gidip Gargantua'ya haber verdi, verilecek cevabı hazırlasın, ne yapmak gerektiğini hemen düşünsün diye. Durumu öğrenince, Gargantua öğretmeni Ponokrates'i, kâhyası Philotomie'yi, seyisi Gymnastes'i ve Eudemon'u bir kenara çekti ve onlarla ne denip, ne yapılacağı üstüne kısaca görüştü. Hepsi şunda anlaştı: Bu adamlar içki kilerine götürülecek, orada bir güzel sarhoş edilecek ve başlarındaki öksürüklü bunak, çanların onun isteği üzerine geri verilmesiyle böbürlenmesin diye, o içedursun, şehrin valisi, üniversite rektörü ve kilisenin baş papazı çağırtılacak ve üstat elçilik görevini yerine getirmeden çanlar onlara teslim edilecek. Sonra bu gelenlerin de önünde üstadın güzel söylevi dinlenecek. Denildiği gibi yapıldı; çağrılan kimseler gelince, toplantı salonuna götürüldü ve orada öksüre tıksıra aşağıdaki söyleve başladı.

Bölüm XIX

«Ehe, öhö, öhö, öhö! *Mna dies*, sayın bay, *mna dies* sizlere de baylar! Çanlarımızı geri vermenizde sadece hayır vardır, zira onlara muhtaç bulunmaktayız. Ehe, öhö, hapşu! Eskiden bu çanları Cahors'daki Londra halkı ve Brye'deki Bordeaux'lular bizden büyük para karşılığı satın almak istediler, vermedik; almak istemelerinin nedeni, bu çanların ana maddelerinin karışımındaki özel niteliktir ki, bu da özlerindeki topraksal kaynaşım dolayısıyle bağlarımızdan, yalnız bizim bağları-

mızdan değil, çevremizdekilerin de bağlarından türlü âfetleri defetmektedir; zira, biz şaraptan yoksun kalırsak her şeyimizi yitirmiş olur, ne aklımız kalır, ne yasamız.

Ayrıca, benim isteğim üzerine çanları geri verirseniz, altı kangal sucuk ve bacaklarımın muhtaç olduğu bir çift pantalon kazanmış olacağım, vermezseniz bunları alamayacağım. Hey Tanrım, *Domine,* ne iyi şeydir bir pantalon *et vir sapiens non abhorrebit eam,* yani aklı başında kişi geri çevirmez bu işi. Ha! Ha! Her yiğidin kârı değildir bir pantalon sahibi olmak, ben bunu kendimden bilirim! Düşünün, ulu bayım, on sekiz gündür kafamda bu güzel sözleri tımbırdatıyorum: *Reddite quae sunt Cesaris Cesari, et quae sont Dei Deo,* yani Sezar'ın olanı Sezar'a ve Tanrı'nın olanı Tanrı'ya verin. *Ibi jacet lepus,* yani buradadır tavşan, yani meselenin esası.

Ah ne olur, ulu bayım, *in camera charitatis,* yani manastırda benimle bir akşam yemeği yeseniz, Allah rızası için, *nos faciemus bonum cherubin,* ne güzel melekler, yani yemekler yeriz. *Ego occidi unum porcum, et ego habet bono vino,* yani bir domuz kestim ve iyi şarabım da var. İyi şaraptan kötü Lâtince çıkmaz.

İmdi, *de parte Dei, date nobis clochas nostras,* yani Allah rızası için verin çanlarımızı geri. İşte size üniversite adına bir kitap veriyorum, Utino'nun Vaazları, buna karşılık çanlarımızı verin bize. *Vultis etiam pardonos?* Sevap bonoları da ister misiniz? *Per diem, habebitis et nihil payabitis.* Tanrı adına söz, dilediğiniz kadar veririz, para da istemeyiz.

Ey ulu bay Tanrı, *clochidonnaminor nobis!* Çanlarımızı çınlatın bize! *Dea, est bonum urbis,* gerçekten, bunlar öz malıdır şehrin. Herkes yararlanır onlardan.

Kısrağınız bu çanlardan hoşlanıyorsa, bizim üniversitemiz de hoşlanıyor, o ünivertemiz ki, akılsız bir kısrağa benzetilmiştir, böyle bir benzetiş bilmem hangi Mezmur'da geçer... Oysa, bu defterime yazmıştım, bundan iyi kanıt mı olur? Ehe, öhö, öhö!

Her çan çınlar, çınladıkça çanlaşır, çanlaştıkça çınlaşır, çınlaşan çanlaşmak, çanlaşan çınlaşmak zorundadır. Paris çansız olamaz, vesselâm.

Ha, ha, ha, konuşmak buna derler! Birinci mantık ilkesinin üçüncü bendi bunu emreder. Hey gidi hey, bir zamanlar ben ne yaman kanıtlamalar yapardım, ama şimdi işim gücüm hayal kurmak, bundan böyle benim dilediğim iyi bir şarap, iyi bir yatak, sırtım sıcakta olmalı, karnım sofrada ve burnum derin bir çanakta...

Ey ulu Tanrı bay, yalvarırım size Baba, Oğul ve Ruhulkudus adına, amin, verin çanlarımızı geri. Verin ki, belâlardan korusun sizi Tanrı ve sağlık Tanrıçamız Meryem ki, yüzyıllar yüzyılı yaşayacak, başımızda kalacaktır, amin! Hehe, höhö, höhöhö!

Verum enim vero, quando quidem, dubio procul, edepol, quoniam, ita certe, meus Deus fidus, gerçek şudur ki, su götürmez kesindir, Tanrı da tanıktır ki, çansız bir şehir değneksiz bir köre, kuşamsız bir eşeğe, çıngıraksız bir ineğe benzer. Çanları bize vermediğiniz sürece durmadan size değneğini yitiren bir kör gibi bağıracağız, kuşamsız bir eşek gibi anıracağız, çıngıraksız bir inek gibi böğüreceğiz.

Paris hastanesinin yakınlarında oturan Lâtince uzmanı bir zat, zamane şairlerinden Taponus, hayır yanıldım, Pontanus adında birine hak vererek, çanların kuş tüyünden ve çan tokmağının tilki kuyruğundan olmasını ister, çünkü çanlar onun şiire benzer şiirler döktürürken beyninin barsaklarında ishal yapıyormuş; sen mi-

sin bunu söyleyen, allem kallem, o dedi bu dedi, dırdır vırvır derken, adamın adı zındığa çıkmış. Biz böyleyiz işte, balmumunu damgalar gibi insanları da damgalarız. Ben bunu bilir bunu derim. *Valete et plaudite,* sağ olun ve alkışlayın. *Calepinus recensui,* böyle deyip kesti Calepino.

Bölüm XX

Üstat söylevini bitirir bitirmez, Ponokrates ve Eudemon öyle katılasıya güldüler ki, ruhları cennetlik oluyor sandılar; Crassus bir aygır eşeğin devedikeni yediğini görünce tıpkı öyle gülmüş; Philemon da bir eşeğin sofra için hazırlanmış incirleri yediğini görünce gülmekten katılarak ölmüştü.

Üstat Yuhanna da onlarla birlikte yarışırcasına gülmeye başladı. O kadar güldüler ki, beyin hamurlarının dayanılmaz çalkantısından gözlerine yaşlar geldi. Beyinlerindeki gözyaşı suları sıkışınca göz sinirleri aracılığıyla dışarıya fırladı. Böylece Demokritos'u Herakleitos'laştırmış ve Herakleitos'u Demoktritos'laştırmış oluyorlardı.

Bu gülmeler yatışınca, Gargantua adamları ile ne yapmak gerektiğini görüştü. Ponokrates bu yaman söylevciye yeniden şarap içirilmesini, kendilerini eğlendirdiği ve oyuncu Songecreux'den daha çok güldürdüğü için ona, şakrak söylevinde adı geçen on kangal sucuğun, ihtiyarlık için gerekli saydığı bir pantalon, üç yüz kütük, yirmi beş fıçı şarap, kaz tüyünden üç katlı bir yatak, geniş ve derin bir çanakla birlikte verilmesini önerdi.

Her şey görüşüldüğü üzere yerine getirildi. Yalnız

Gargantua, üstadın bacaklarını rahat ettirecek pantalonun hemen bulunabileceğini sanmıyordu. Hangi türlüsünün ona uygun geleceğini bilmiyordu, acaba hacetini kolay görmesi için iner kalkar cinsten mi olmalıydı, yoksa böbreklerini daha çabuk rahatlatmak için yırtmaçlı mı olmalıydı, yoksa göbeğini sıcak tutması için İsviçre biçiminde mi olmalıydı, ya da beli fazla ısınmasın diye sallankuyruk biçiminde mi? Bir karara varamadığı için ona yedi arşın siyah şayak, astarı için de üç arşın beyaz bez verdirdi. Yakacak odunları hamallar, sucukları ve kap kacağı çömezler taşıdı. Şayağı üstat kendisi götürmek istedi.

Sorbonlulardan Jousse Bandouille adlı biri bunun yakışık almayacağını, üstadın bu işi kendilerinden birine bırakması gerektiğini ileri sürdü.

— Vay eşek kafalı, vay, dedi Yerakliyus, biçimsel mantık gereğince düşünmüyorsun. Varsayımları ve ilk kuralları iyi bilseydin böyle konuşmazdın. *Panus pro quo supponit?* Kumaştan kimin yükümlü olması gerekir?

— *Confuse et distributive!* Belirsiz ve bölüşümlü.

— Koca eşek, sana öyle mi, böyle mi diye sormuyorum, *pro quo,* kimin diye soruyorum; *pro tibiis meis,* bu kumaş benim bacaklarım içindir, bundan ötürü benim taşımam gerekir, *sicut suppositum portat appositum,* sonuç nasıl nedeni taşırsa.

Böylece kumaşı yüklenip sıvışıverdi Patelin gibi.

Dahası var: Bizim öksürüklü üstat Sorbonluların genel kurulunda kazandığı zaferin gururu içinde kendisine vaadedilmiş olan pantalon ve sucukları istediği zaman, bu isteği kesinlikle rededildi, çünkü bunları Gargantua'dan almış olduğu haberi kulaklarına varmıştı. Üstat onlara anlattı ki, bunlar kendisine ayrıca ve cö-

mertçe hediye edilmişti, Gargantua'nın cömertliği onların sözlerinde durmalarına engel olamazdı. Yine de, hakkına razı olması ve başkaca bir zırnık bile alamayacağı söylendi kendisine.

— Hangi hak, dedi Yerakliyus, burada hakkın tanındığı yok. Hain herifler, beş para etmezsiniz siz, yeryüzünde sizden kötü insan yoktur, bilirim bunu. Tereciye tere satmayın. Kötülüklerinize ben de bir hayli katılmışımdır. Vallahi de billâhi de burada işlenen ve sizin ellerinizle yoğrulan bütün yolsuzlukları krala bildireceğim bir bir. Sizi birer haydut, birer hain, birer zındık, birer iblis, birer Tanrı ve ırz düşmanı olarak diri diri yaktırmazsa, cüzzamlara tutulayım !

Bunun üzerine, aleyhine zabıtlar tutuldu, Janotus da onları mahkemeye verdi. Mahkeme dâvayı ele aldı ve ele almakta devam ediyor. Kesin kararın çıkacağı güne dek Sorbonlular kıçlarını, Yerakliyus ve çömezleri de burunlarını silmemeye yemin ettiler. Bu yeminler yüzünden hepsi hâlâ pislik ve sümük içinde yüzmektedirler, zira mahkeme henüz bütün kanıtları elekten geçirmedi. Karar çıkmaz ayın son çarşambasında verilecek, yani hiç verilmeyecek, çünkü, bilirsiniz ya, yargıçlar süreyi uzatmakta doğadan da ileri giderler ve kendi yazdıklarını da bozarlar. Paris yargıçlarına sorarsanız sonsuz şeyleri yalnız Tanrı'nın yapabileceğini söyler dururlar. Doğa hiç bir şeyi ölümsüz yaratmaz, ürettiği her şeye bir son ve süre verir, çünkü, *omnia orta cadunt*, her doğan şey batar; gelgelelim bu sabah otlakçıları önlerinde askıda kalan dâvaları hem sonsuz, hem ölümsüz kılarlar; böylece Delphoi'da kutsanan Lakedemonya'lı Khilon'un dediğini doğrulamış oluyorlar: Khilon der ki, Mutsuzluk ve Dâva yoldaştırlar, dâvası olanlar da mutsuz kişilerdir, çünkü aradıkları hakkı almadan ömürleri tükenir gider.

MOLIÈRE

Sinan Kocapınar

Molière yılı bu yıl. Koca Molière'in ölümü üzerinden geçen üç yüz yıl. Hızla akıp giden zaman içinde insanın unutulması için değil üç yüz yıl, üç saat yeter, yeter de artar bile! Kuruluşundan beri pek çok şey değişti bu köhne dünyada; pek çok şey de değişmekte. Ama insan, insan öyle mi ya? Tekerleği, topu, tüfeği, gemiyi, uçağı, daha pek çok şeyi bulan, güzeli çirkinden ayıran, güzele güzel katan hep o değil mi? Ya, hayatın durmadan değişen gerçekleri karşısında, insanın değişmeden kalan, ortaya koyduğu güzellikleri yakıp yıkan, yok eden yanı; ne yapmalı, ne etmeli bu yanını? Ne yapmalı tutkularını, kinini, bağnazlığını, aşırılıklarını, yapmacık davranışlarını, bilgiçliğini? Ben bilmem ne yapmak gerektiğini, ama Molière komedi yazmış, insanlar seyredip gülsün diye ağlanacak hallerine. Ve gülmüş insanlar bugüne kadar. Tam üç yüz yıldan beri de gülüp duruyor, bıkmadan, usanmadan.

1622'de Paris'te doğmuş, Clermont kolejinde okumuş, hukuk öğrenimi görmüş Jean-Baptiste Poquelin. Sanat tutkusu her şeyden üstün gelince oyunculuğa başlamış. Oyuncu olduğu için ailesinin adı kötüye çıkmasın diye Molière adını almış. Ama bugün milyonlarca kişi onu gerçek adıyla değil de, Molière adıyla tanır. 17 Şubat 1673 gecesi, «*Hastalık Hastası*» oyununu dördüncü kez oynadığı gece sahnede ağzından kan gelmiş, evine kaldırıldıktan az sonra da ölmüş. O gece, hasta hasta sahneye çıkmamasını öğütleyen bir dostuna, «*Hayatta kahkaha ile göz yaşının, zevkle acının bir arada olması gerektiğini, bunlardan birinin olmaması halinde*

hayatın olmayacağını» söylemiş. Molière'in dünya görüşünü bundan daha iyi özetleyen bir söz olamaz: kahkaha ve göz yaşı. Ölüsünün gömülmesi için izin vermemiş Paris Piskoposu. Neden? Nedeni çok basit. *Tartuffe*'ü yazdığı, din denen kuzu postuna bürünmüş softalığı ortaya çıkardığı, Orgon gibi safları uyandırdığı için elbette. Yalnız Tartuffe'ler miydi yarasından gocunan? Arnolphe'lar, Harpagon'lar, Jourdain'ler, Philaminte'ler, Trissotin'ler, hemen hepsi düşmandı Molière'e. Yüzlerindeki maskeyi çıkardığı, onların gerçek yönlerini ortaya koyduğu için. Hem de gülerek, güldürerek!

Gülünç kuklalardan başka bir şey olmayan *Comedia dell'arte* kişilerini gerçek birer insan haline getirmiş, evrenselleştirmiştir. Hiç bir çağın seyircisi yadırgamaz bu tipleri. Bizden, biz insanlardan bir parçadır bunlar; hayatın ta kendisidir. Oyunlarında, insanların zayıf yanlarını, tutkularını ortaya koyar Molière. Köylüsünden kentlisine, papazından doktoruna, uşağından soylusuna, bilgicinden bilginine kadar, her türden, her sınıftan, her meslekten insan yer alır Molière'in oyunlarında. Yalan ve yapmacık peşinde koştuğu, aşırılıklara kaçtığı, züppelik yaptığı, bilgiçlik tasladığı, dini çıkarlarına âlet ettiği için, yani kısacası, doğadan ve gerçeklerden uzaklaştığı için gülünç duruma düşen bu kişileri, doğaya ve gerçeklere dönmeleri için uyarır yazar. İnsanların dayanışma içinde olmalarını, toplum içinde, doğadan uzaklaşmadan, yapmacıktan ve bilgiçlikten sakınarak yaşamalarını önerir. Ama insan, kendini insan yapan tutkulardan sıyrılamayacağına göre, daha nice üç yüz yıl geçse de, hem Molière, hem de çizdiği tipler canlılığını sürdürecek, olanca güçleriyle insanları güldürmeye devam edecektir.

SİVAS KONGRESİ

Cengiz Gündoğdu

Atatürk, Söylev'i bitirirken şöyle der, «... Sayın baylar, sizi, günlerce işlerinizden alakoyan uzun ve ayrıntılı sözlerim, en sonu tarihe malolmuş bir çağın öyküsüdür. Bunda, ulusum için ve yarınki çocuklarımız için dikkat ve uyanıklık sağlayabilecek kimi noktaları belirtebilmiş isem kendimi mutlu sayacağım.»[1] Gerçekten de 1919 - 1923 yılları, bizim için böyle noktalarla doludur. Deyim yerindeyse, 1919 - 1923 öyle bir yoldur ki, bu yolda, «... kıyam yalnız hamiyetsiz bir hey'et-i hükümeti kemal-i inatla tutunduğu mevk-i iktidardan iskat etmek değil, tayin-i mukadderat memlekette irade-i milliyeyi hâkim ve milleti âmil kılmak ve şu anda hariçten de mevcudiyetimize karşı irtikâp olunacak tecavüz ve taarruzları red ve iptal ve ebediyen hakimiyet-i avamı temin eylemek gibi üç cepheli bir sahnede mücadeleyi göze aldırmış olmakla tarih-i cihanın bir mislini daha kaydetmediği en azametli bir harekettir.»[2] Bu yol, keskin dönemeçlerle derin uçurumlarla doludur. Bu yolda hainler vardır. Bu yolda Türk ulusundan umudunu kesmiş mandacılar vardır. Bu yolda aldatılmışlar vardır. Bu yolda Babıâli baskınlarını özleyen tepeden inmeciler vardır. Bu yolda, en önemlisi, Türk yurdunu paylaşmaya hazırlanan sömürgeci devletler vardır. İşte bu yolda bir de Sivas Kongresi vardır. Sivas Kongresi, tarihe mal olmuş bir çağın öyküsü içinde «dikkat ve uyanıklık sağlayabilecek kimi noktaları»n içinde en önemlilerinden biridir.

Gün gelir bir ulus zor durumlara düşer. İlk bakışta bütün çıkış yolları kapalıdır. Artık batmak, yok ol-

mak kesindir o ulus için. İşte böyle bir durumda bile, «... Bir ulus varlığını ve bağımsızlığını korumak için düşünülebilen girişim ve özveriyi yaptıktan sonra başarır. Ya başaramazsa demek, o ulusu ölmüş saymak demektir. Öyle ise, ulus yaşadıkça ve özverili girişimlerini sürdürdükçe başarısızlık söz konusu olamaz.»[1] Sivas Kongresi işte bunu tanıtlamıştır. Bu yönden bizim için yalnız «dikkat ve uyanıklık sağlayabilecek kimi noktalar» dan biri değil, bir umut kaynağıdır da...

Sivas Kongresi'nde bir de manda[3] görüşmeleri vardır. Bizim için «dikkat ve uyanıklık sağlayabilecek kimi noktaları»n en önemlilerinden biri de bir başka yönden bu manda görüşmeleridir. Kimi kişiler, Sivas'a manda kararı çıkartmak için gelmişlerdir. Bunun için, Türk ulusunun manda olması için yoğun bir şekilde çalışmışlardır. Ama mandacılar, mandanın ne olduğunu tam bilmeden savunmuşlardır mandayı. Mandanın ne olduğu, mandanın, bağımsızlığı zedeleyip zedelemediği uzun uzun tartışılmıştır Sivas'ta. Mandacıların inancına göre, manda, bir kalkınma yoludur. İstenen Amerikan mandalığıdır. İngiliz mandası olmamalıyız. Çünkü, İngiltere bizi sömürür. Amerika sömürgeci değildir. Amerika gelecek, 5 - 10 yıl Türkiye'yi yönetecek, bu süre içinde kalkındıracak, sonra çekip gidecek. Manda budur, bu manda bağımsızlığı zedelemez. Manda sözcüğünden ürkenler için de bir başka sözcük bulmuşlardır mandacılar: Devlet-i ebet müddet... «... manda demek, Devlet-i ebet müddet demektir der, işin içinden çıkarız.»[4] demişlerdir.

1919'larda, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Vilson, mandayı, geri kalmış ülkeler için bir kalkınma aracı olarak önermişti. Mandater gelecek, belli bir sürede ülkeyi yönetecek, kalkındıracak. Örneğin, Araplar

için düşünülen süre 100 yıldı. Bizim için 20 - 30 yıl yeterli görülüyordu. İşte, o yıllarda manda için söylenenler bunlardı. Manda, kurtuluş için tek yoldur. Zengin ülkeler, geri ülkeleri mandaları altına alacaklar, belli bir sürede kalkındıracaklar, böylece yeryüzünde tam bir barış kurulacak. Bizim mandacıların Sivas'ta savundukları manda da buydu. Buydu ama, mandanın gerçek amacı, özü bu muydu? Yıllar sonra gizli belgeler açıklandığında gördüğümüz, anladığımız şu: Manda, tam anlamıyle sömürgeciliğin yeni adıdır. Manda, I. Dünya Savaşı'nı kazanan devletlerin, yeryüzünü paylaşmak için ortaya attıkları yeni bir addır. Manda, kalkındırma, yükseltme sözleriyle allanıp pullanan yeni bir sömürme yöntemidir. İşte bizim mandacıların göremedikleri, anlayamadıkları buydu.

Sömürgeci devletler, yıldan yıla, devirden devire değişen adlar bulurlar sömürme yöntemleri için. Amaç, gerekçe değişmez: Geri ülkeleri kalkındıracağız, yükselteceğiz. Böylece yeryüzünde bütün uluslar varlıklı olacak, tam bir barış devri başlayacak. İşte Sivas Kongresi, bize bu yönden «dikkat ve uyanıklık sağlayabilecek» en önemli noktalardan biridir. Oturup, her devirde düşünebiliriz, devletlerin, allayıp pullayarak önerdikleri kalkınma, ya da kurtuluş yollarının gerçek nedeni, gerçek özü nedir? Atatürk'ün diliyle söylersek, «... Bize elverişli bunca koşullar ileri sürebilecek olan Amerika hükümeti (bu başka bir hükümet de olabilir) böyle bir güdümcülüğü kabul etmesine, yani buna katlanmasına karşılık, Amerika (bu başka bir devlet de olabilir) ne gibi faydalar ve çıkarlar sağlamış olacaktır? Bununla kendi hesaplarına ne amaç güdüyorlar.»[1] Atatürk'ün 1919'larda sorduğu bu sorulara bugün, «kendi hesapları için güttükleri amaç» bizi paylaşmakmış, bizi sömürmekmiş

diye yanıt verebiliyoruz. 1919'larda Türkiye'yi, kurtların elinden kurtaran da Atatürk'ün bu sorularıydı, Atatürk'ün bu sorularıydı, Atatürk'ün bu uyanıklığıydı.

Sizi bilmem ama ben, hep sorarım kendime. Feleğin çemberinden geçmiş bir ulusuz. Ama neden ona buna kanarız, neden bir türlü çağdaş uygarlık düzeyine çıkamayız? Yoksa, «dikkat ve uyanıklık sağlayabilecek noktaları» mı unuttuk?

---

[1] *Atatürk, Söylev, I - II. Türk Dil Kurumu Yayınları. Ankara, 1963.*

[2] *İrade-i Milliye No. 5, 2 Teş. Evvel 1335 (Sivas Kongresi. Vehbi Cem Aşkun. İnkılâp ve Aka Kitabevleri Koll. Şti. İstanbul, 1963).*

[3] *Türkiye'de Amerikan Mandası Meselesi. 1919 - 1920.* Dr. Mine Erol. İleri Basımevi. Giresun, 1972.

[4] *Sivas Kongresi Tutanakları. Uluğ İğdemir. Türk Tarih Kurumu Yayınları. Ankara, 1969.*

ANADOLU TÜRKÇESİ
LI

İsmet Zeki Eyuboğlu

SARAÇ, SIÇAN, SIĞINMAK, SIK, SIKBOĞAZ, SIKI, SIKILGAN, SIKILMAK, SIKINTI, SIKIŞIK, SIKIŞMAK, SIKMAK.

Saraç, arapça eyer yapan anlamında *serrac*'tan. *Serrac* ise at eyeri (genellikle eyer) anlamına gelen *serc* sözünden türemiştir. Türkçeye anlam değişikliğine uğrayarak geçti. At koşumları, bavul, deri, kösele işleri, meşin araçlar yapan kimselere *saraç* dendi. Gerçekte yalnız eyer yapanların adıydı. Osmanlı İmparatorluğu'nda, özellikle İstanbul'da orduya at takımı yapan saraçların (saraçlar loncasının) çalıştıkları yere *saraçhane* denirdi. Şimdi *Saraçhane* diye anılan yerin adı o dönemden kalmadır.

Sıçan, eski türkçe *sıçgan* (fare) dan. Sözün kökü eski türkçede kıç anlamına gelen *sıçı* (k) dır. Bundan *sıç* (ı) *mak* türemiş ki, arkada, geride bırakmak, arkaya atmak anlamına gelir. *Sıçı* (k) sözünün sınır, uç, kıyı gibi anlamları da vardır. Sıçan ortalığı pislediği için *sıçgan,* daha sonra *sıçan* adını almış. Başlangıçta bunun *sıçıkmak* olduğu, sonradan *ık*'ın düştüğü olasıdır.

Sığınmak, eski türkçe *sık*'tan. Sık sözü sıkı, katı, yoğun anlamına gelir. *Sığınmak*'ın doğrusu *sıkınmak*'tı. Sonradan türkçede sık sık görülen *k, ğ* dönüşmesi sonucu kalın sesli *k* yumuşak sesli *ğ*'ye dönüştü. Gerçek anlamı birinin yanına sokulmak, sıkışıp kalmak, büküIüp oturmaktır. Birinin koruyuculuğu altına girme anlamını sonradan kazandı.

Sık, eski türkçe katı, yoğun anlamında *sık*'tan. Yu-

muşağın karşıtı. Zamanla aralıklı olmayan, yanyana, bitişik anlamında, seyreğin karşıtı oluverdi.

Sıkboğaz, eski türkçe katı, yoğun anlamında *sık* ile *boğaz*'dan. Boynunu, boğazını sıkmak, soluğunu kesmek. Boğazını katılaştırmak, yoğunlaştırmak, yumuşaklığını, soluk alıp verme niteliğini yok etmek, daraltmak.

Sıkı, eski türkçe *sık* (katı) dan. Katılaşmış, yoğunlaşmış, yumuşaklığı gitmiş olan. Gevşek olmayan. Zamanla değişerek bugünkü anlamını kazandı: Ağzını tutan, eli açık olmayan, güçlü, katı gibi.

Sıkılgan, eski türkçe *sık*'tan. Gerçek anlamı kendi kendine sıkılaşan, katılaşan, eğilip bükülerek yoğunlaşan. *Sık* sözü sonradan dil gelişimi dolayısiyle *ıl* orta ekiyle *gan* (kan) son ekini almış, çekingen, atılgan olmayan, utangaç anlamlarını kazanmış. Sıkılan kimse demektir.

Sıkılmak, eski türkçe *sık*'tan. Daralmak, katılaşmak. Anlam değişikliğine uğrayıp üzüntü çekme, üzülme, acı duyma niteliğini kazandı.

Sıkıntı, katı, yoğun anlamına gelen *sık*'tan. Ezilme, büzülme. Türkçede *ın* orta eki bir eylemin onu yapan özneye dönüşümünü gösterir çokluk. *Alınmak, gerinmek, kaşınmak, sarınmak, barınmak* gibi. *Sık* kökü *ın* ile *tı* ekini alınca üzüntü, ezinti anlamında *sıkıntı* oldu. *Silinti, kazıntı, kırıntı, çarpıtı* gibi.

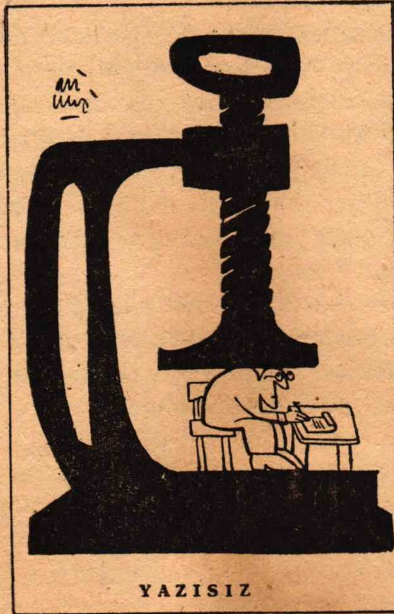
Sıkışmak: katı, yoğun, ezilip büzülmüş, yumuşak olmayan.

Sıkışmak: katılaşmak, yoğunlaşmak, yumuşağın karşıtı olmak.

Sıkmak: katılaştırmak, yoğunlaştırmak. Türkçede *sık, sığ* ile başlayan bütün kavramlar katı, yoğun anlanına gelen *sık* (sığ) kökünden türemiştir. *Sığmak, sığdırmak, sığ, sıkıştırmak, sıklaştırmak.....* gibi.

OLAYLAR YORUM İSTEMEZ
(16.7. - 15.8.1973)

Oğuz Arıkanlı

YAZISIZ

16.7. (Cumhuriyet).

18. «Dün, kızım, kardeşi ve dört yaşındaki torunum ile birlikte Orduevi civarında trafik lâmbası yeşil yanarken yolda karşıya geçmek istemiş, ancak daha yolun yarısında lâmba kırmızı yanmıştır. Bunu gören oradaki toplum polisi de, hemen müdahale etmiş, kendilerini polis kulübesine sokarak tartaklamış ve herkesin önünde hakaret etmiştir. Durumu öğrenince olay yerine gittim ve hüviyetini sormak istediğim polis beni de, «Senatörsen ne ola-

cak» gibi bir sözle karşıladı ve ayrıca elinle beni iteklemeye kalktı. Bu sırada kendisine bir tokat attım. Olayı da İçişleri Bakanına bizzat aksettirdim. Bakan çok üzüldü.» (Malatya Bağımsız Senatörü Hamdi Özer - Gazeteler).

21. Doğu Türkistanlıların Türkiye'deki lideri, büyük devlet adamı sayın İsa Yusuf Alptekin, Esir Milletler Haftası münasebetiyle, on dört senedir devam eden Esir Milletler Haftası'nın hâlâ hiç bir esir milleti kurtarmadığını belirtmekle başlayan bir bildiri neşretti. Bu bildiride Kızıl Çin'in İslâmlığı dolayısıyle Türklüğü yok etmek için yaptıklarından bazılarını şöyle sıralıyor:

1 — İslâm dini kanun dışı ilân edilmiştir.
2 — Din kitapları hocaların elleriyle yaktırılmıştır.
3 — Gençler, Allah'ı inkâra zorlanmıştır.
4 — Mezarlıklar tarla yapılmıştır.
5 — Eski eserler yok edilmiştir.
6 — Türk dili ve sanatı Çinlileştirilmeye uğraşılmıştır.

(...)

Bu bakımdan sayın Alptekin'in Türk milletinden istediklerini hülâsa edeyim:

1 — Esir Türkler meselesinin amme efkârına mal edilmesi.
2 — Camilerde esir Türkler için dua edilmesi.
3 — Türkiye Radyolarının yayınlarına «Türkistan lehçesini de» ilâve etmeleri.
4 — Kızıl Çin'in, Türkistan'da girişmiş bulunduğu atom denemelerinin protesto edilmesi.
5 — Esir Türkler meselesinin Birleşmiş Milletlere getirilmesi için dünya efkârına en büyük tesirin icra edilmesi.

Bu talepler karşısında sadece sol yazar, çizen takım duruyor. Esir Anayurt onların ciğerlerini yakmıyor. Çünkü: Anayurtları başka. (Ergun Göze - Tercüman).

24 metrelik kule iskambil kâğıdı gibi devrildi, Sıcaklar kasırga getirdi. (Hürriyet).

Sıcakta cinsel hayatınıza dikkat edin. (Hürriyet).

22. Eski bir şair diyesiymiş ki: «Arşimed, EURAKO diye bağırıp durma, dünya kurulduğundan beri güneşin altında hiç bir şey değişmemiştir, değiştirilemez de, sen ancak var olanları buldum zannedersin.» Biz bir de Anadolu şairlerini işitmek istiyoruz. *CAHİT ÖZTELLİ* başkanlığında Anadolu Şairleri Antolojisi hazırlamaktayız, Şiirlerinizi bekleriz.

P.K. 18 - KONYA ADRESİMİZ

KALIN SAĞLICAKLA (Milliyet)

26. Profesör Erem, Üniversiteler Kanununu protesto için kürsüsünden istifa etti: «Göz altında fikir özgürlüğünü kabul ve göreve devamdaki çelişmeyi, kendi vicdanıma - çok düşündüm - yediremedim.» (Cumhuriyet).

Hastaneye kaldırılan üç anarşist kızdan biri öldü. Bağırsak düğümlenmesinden ölen Hatice Alankuş'un hastaneye geç kaldırıldığı ileri sürüldü. Tedavi edilen iki kızın sağlık durumları iyiye gidiyor. (Günaydın).

27. Türkiye'de yedi bin Amerikan askerinin olduğu açıklandı. (Gazeteler).

4.8. Köy öğretmeni genç bir kadın 4 yıl önce kendisine tecavüz eden babasını öldürdü. (Gazeteler).

11. Güneydoğu Anadolu'da kızgın güneş var. Sıcaktan 34 kişi çıldırdı. (Hürriyet).

14. Her açıdan 1972 - 1973 yılının ,yargının ve savunmanın yetkilerini politik çıkarlara dayanan davranışlarla geçmiş olduğunu izlemenin verdiği sonuç şudur: Memleketimizde üç kuvvetten biri olan Yargı biçimselliğe sürüklenmekte, dolaylı olarak yok edilmektedir. Tarihte, bunun nasıl bir toplumsal endişe ve bunalım getirdiğini bilenlerin üzüntüsü daha derin oluyor. (T. Barolar Birliği Başkanı Faruk Erem - Cumhuriyet).

YENİ UFUKLAR
Son baskı tarihi: 31.8.1973

YENİ UFUKLAR: Aylık Sanat, Düşünce Dergisi, Sahibi ve yazı işleri sorumlusu: Vedat Günyol; Teknik işleri yönetenler: Hidayet Kandaz, Hasan Özay. Yönetim yeri: Cağaloğlu, Himaye-i Etfal sokak, Mirat han, No. 202 İstanbul, Yazışma ve havale adresi: YENİ UFUKLAR, P.K. 1034, Karaköy, İstanbul. Telefon 27 49 74, Yıllık abonesi: 50 TL., altı aylığı 25 TL., Yabancı ülkeler için iki katı alınır. İlân: Kapakta santimi 100 TL., sayfalarda 50 TL.

Hilâl Matbaacılık Koll. Şti.
İstanbul

5 TL.